

אוריפידס

הנשים מטרונה

ΤΡΩΙΑΔΕΣ

תרגום מיוונית עתיקה והוסיף מבוא והערות
שמעון בוזגלו

2011

כל הזכויות שמורות לשמעון בוזגלו

מבוא

כבר בתחילת המחזה מבהיר לנו אָוִרִיפִידֵס, באמצעות שיחה בין אל הים פּוֹסִידוֹן לאלה אֶתֶנָה, שרק חלק קטן מהיוונים יגיע בשלום הביתה – הרוב המכריע יטבע בים. היוונים, שניצחו במלחמה נגד טְרוֹיָה, יובסו לפני שיזכו לדרך על אדמת מולדתם. במילים אחרות, במלחמה אין מנוצחים ואין מנוצחים – כולם מפסידים.

מבט קצר על ההיסטוריה האנושית מגלה שזו קלישאה שלפעמים מוכיחה את עצמה, אבל לרוב אין לה הרבה תוקף. לרוב, המנוצח דורך והמנוצח נמחץ, וזהו. האם אָוִרִיפִידֵס נזקק להיסטוריה כדי לדעת את זה? לא ממש. מבט רואה אחד מסביב, בכל זמן ובכל תחום, מגלה דוגמאות למכביר ל"חוק הטבע" הזה.

מאז ומתמיד יצאו ההמונים למלחמה, מרצון או תחת כפייה, ותמיד בשם איזו כותרת מפוצצת (אם כי תמיד האמת הרבה יותר "אנושית", זעירה ושרירותית, ותלויה בטבעם ובגחמותיהם של המנהיגים: ראו מקרה מְנֵלָאוֹס במחזה שלפנינו), ומאז ומתמיד היה מיעוט קטן שצרח ומחה והזהיר מפני המלחמה. אז מה? האם אפשר להפוך את היוצרות? בינתיים, כל עוד אנחנו הולכים על שתיים ולא באלכסון, נראה שלא. האם גם את זה אָוִרִיפִידֵס לא ידע? ודאי שידע. והוא בעט בהמון והלך להסתגר לו במערה באי סְלֵמִיס, הסמוך לאתונה.

אבל ההסתגרות משמימה, ולו רק מפני שאנחנו מקבלים את צבעינו מתוך ההשתקפות שלנו בזולת. גם את זה ידע היטב אָוִרִיפִידֵס, והוא עשה את דרכו שוב ושוב, בחמת זעם, מאתונה לסְלֵמִיס ולאתונה.

אז למה לכתוב את המחזה הזה או לעסוק בו? מה למה? מפני שאי-אפשר אחרת, ונראה שגם זה הוא "חוק טבע".

הרקע למחזה

בחתונה של תֶּטִיס, אֵלֶת הים, ופְּלָאוֹס, בן התמותה (הוריו לעתיד של הגיבור היווני אֶכִילֵס), הופיעה אַרִיס, אלת המריבה, והשליכה תפוח זהב שבו היה כתוב "ליפּה ביותר!". שלוש אלות התחרו על התואר: אֶתֶנָה, הֶרָה, אֶפְרוֹדִיטָה. כדי ליישב את המריבה שפרצה ביניהן, ציווה זֵאוֹס על שליחו, הֶרְמֵס, להביא את האלות להר אִידָה, הסמוך לטְרוֹיָה, כדי שפָּרִיס ישפוט ביניהן.

בזמן ההוא היה פָּרִיס רועה, אבל למען האמת הוא היה בנם של פְּרִיאָמוֹס מלך טְרוֹיָה והמלכה הֶקְכָה. הוא ננטש עם לידתו בהר אִידָה, מפני שֶהֶקְכָה, בזמן הריונה, חלמה שהיא נושאת ברחמה לפיד אֵש. אבל פָּרִיס ניצל, ובבגרותו התבררה זהותו האמיתית, והוא שב לארמון הוריו. ובכן, כדי שיבחר בה, הציעה האלה הֶרָה לפָּרִיס את המלוכה על כל בני האדם, אֶתֶנָה הציעה ניצחון במלחמה, ואֶפְרוֹדִיטָה הציעה לו נישואים עם האישה היפה בעולם – הֶלֶנָה

מספרטה, אשתו של המלך מנלאוס. פריס בחר בהצעה של אפרודיטה. הוא הפליג אפוא לספרטה, התוודע להלנה, התאהב בה, היא התאהבה בו, ויחד ברחו לטרויה.

כדי לנקום בטרויאנים, שהעניקו חסות ל"מחטף" הזה, התארגן כוח צבאי מכל ממלכות יוון, תחת פיקודו של אגממנון מלך ארגוס, אחיו הגדול של מנלאוס. הכוח, שמנה צי בן אלף ספינות, הגיע לחוף טרויה וצר עליה במשך עשר שנים.¹ בשנה העשירית, כשהיוונים הבינו שלא יוכלו להשתלט על טרויה במלחמה, החליטו להשתלט עליה בתחבולה: הם בנו סוס עץ ענק, שבתוכו הסתתר כוח לוחמים מובחרים, והשאירו אותו ליד שער טרויה. הצבא עצמו הפליג והסתתר מאחורי אי קרוב. הטרויאנים המאושרים, שהיו בטוחים שהיוונים הסתלקו והשאירו את סוס העץ כמתנה לאלה אֶתְנָה, גררו את הסוס לתוך העיר, והחלו בחגיגות. באישון לילה הגיחו הלוחמים מהסוס, ופתחו את השער לצבא היווני שהפליג בחזרה לטרויה בחסות החשיכה.

באותו לילה טבחו היוונים בכל הגברים הטרויאנים והעלו את העיר באש. המחזה מתחיל יום או יומיים אחרי כן, סמוך לחוף העיר, שעדיין מעלה עשן.

מסגרת המחזה

המחזה הנשים מטרואה (נקרא לפעמים נשות טרויה או בנות טרויה או הנשים הטרויאניות) הועלה לראשונה באביב שנת 415 לפנה"ס, באתונה, בפסטיבל "הדיוניסיה הגדולה", כשאוריפידס היה בן שבעים בערך. המחזה היה חלק שלישי מתוך טרילוגיה, שכללה את הטרגדיות אֶלְפֶסְנֶדְרוֹס ופֶלְמֶדֶס (ובסיומן מחזה הסטירים סִיסִיפּוֹס).

מתוך אֶלְפֶסְנֶדְרוֹס (שמו האחר של הנסיך פריס) נשארו פרגמנטים בכמות כזו המאפשרת לבנות קו עלילה כללי. המלך פריאמוס והמלכה הֶקְבֶה, שחלמה שתלד לפיד אש, קיבלו נבואה שהבן שייוולד להם יחריב את טרויה. כשהבן (פריס) נולד הם הפקידו אותו בידי של רועה צאן וציוו עליו להפקיר אותו במקום נידח. אבל הרועה חס עליו וגידל אותו, וכשהתינוק הפך לאיש צעיר הוא הגיע לטרויה כדי להשתתף בתחרויות הספורט. למרבה הפליאה של הטרויאנים הוא זכה במקום הראשון, ואחרי כל מיני תככים ודיונים התבררה זהותו האמיתית.

מתוך פֶלְמֶדֶס נשארו מעט מאוד פרגמנטים. המחזה מתרחש בתחומי המחנה היווני מול טרויה, ומספר על עלילת דם שרקם הגנרל היווני אוֹדִיסֶאוס נגד יווני אחר, החכם פֶלְמֶדֶס. הטרילוגיה זכתה במקום השני.

¹ מלחמת טרויה, אם אכן הייתה (ולמה לפקפק מדי? מלחמות אינן דבר נדיר), התרחשה בתחילת המאה ה-12 לפנה"ס.

בזמן שהמחזה הועלה, אתונה הייתה שקועה במלחמה ארוכה ("המלחמה הפלופונסית") נגד ספרטה ובנות בריתה, שהחלה בשנת 431 לפנה"ס ונגמרה עם תבוסתה של אתונה בשנת 404 לפנה"ס. בשלהי שנת 416 לפנה"ס הכריעה אתונה את האי הקטן מְלוֹס, טבחה את כל הגברים, ושעבדה את הנשים והילדים. לטענת חוקרים רבים, המחזה נכתב כזעקה נגד הברבריות שגילו האתונאים כלפי בני מְלוֹס. חוקרים אחרים בני זמננו מוצאים בטענה הזאת סדקים שונים, כרונולוגיים ומבניים. כך או כך, אתונה לא החסירה מאָרִיפִּידֶס שלל סיבות להרים את קולו ולצרוח "די!".

הנשים מְטְרוֹיָה הוא אחד המחזות היווניים העתיקים המוצגים ביותר על בימת התיאטרון המודרני (הוא זכה גם לכמה הפקות קולנועיות, ביניהן של הבימאי היווני הידוע מִיכָאֵלִס קְקוֹיָאניס). על רקע העובדה שמדובר במחזה די סטטי מבחינה דרמטית זה נראה משונה. נדמה לי שהבסיס לפופולריות של המחזה בקרב יוצרים רבים הוא המסר האנטי-מלחמתי הישיר כל כך שלו, כמו גם העובדה שאָרִיפִּידֶס לא חדל להלום שוב ושוב על ראש הנשים הטרויאניות המסכנות, ולא מאפשר לנו – הצופים ו/או הקוראים – אפילו רגע אחד של הקלה.

רוב ההפקות המודרניות שנעשו למחזה הזה (כמו גם העיבודים הפשטניים משהו של סרט וחנוך לוין)² "רוכבות" בדיוק על המסר האנטי-מלחמתי הישיר שלו. אבל כפי שכותבת בָּרְלוֹ (Barlow) בפרשנות שלה למחזה (עמוד 35. ראו רשימת ספרים), מדובר ביצירה הרבה יותר מורכבת ועשירה: "לא רק ששירי המקהלה מעניקים למחזה אחדות והרמוניה בהלך הרוח מתוך תיאור מלא דמיון של טְרוֹיָה חיה ונושמת; אלא שבזכות האיכות הוויזואלית והטקסטואלית המיוחדת שלהם הם גם תורמים לעושר החוויה הכללית שיוצרים הלכי הרוח השונים, ומבטיחים שהמחזה הזה מעביר יותר ממסר פשוט וגס. לצמצם כך את המחזה פירושו להחמיץ את השירה, את האנושיות ואת ההקשר הכולל שמתעלים מעבר לסתם קרבנות ואויבים".

על אָרִיפִּידֶס

על אָרִיפִּידֶס (485-406 לפנה"ס בערך), מחבר הטרגדיות, ידוע לנו מעט מאוד, ובעיקר רכילות זולה. למשל, שאמו הייתה ירקנית, והיו לו שתי נשים, והבלים דומים. הוא כתב כתשעים מחזות, מתוכם נשארו בידינו תשעה-עשר – עדות לפופולריות הרבה שלו לאורך כל העת העתיקה

² ראוי להזכיר כאן את **הנשים מְטְרוֹיָה** של סֶנְקָה הרומי (4 לפנה"ס עד 65 לספירה), המשתמש בטקסט של אָרִיפִּידֶס, כהשראה בלבד, ליצירת מסגרת ורבליה להחריד וגדושת אינטלקט נוצץ (והמון דם) של פילוסוף סטואי ולא, כמה מצער, של מחזאי.

(לשם השוואה, מאִיִּסְכִּילוֹס נשארו לנו שבעה מחזות בלבד, ואותו המספר גם מסופוקֶלֶס). הטרגדיות בפסטיבל הדיִוִּיִּסְיָה הגדולה, שנערך אחת לשנה (בסביבות סוף חודש מרס), הוצגו בטטרולוגיות, ארבעה מחזות רצופים: שלוש טרגדיות ובסיומן מחזה סְטִיִּרִים. כל יום הוצגה טטרולוגיה של מחזאי אחר, ובסך הכול, שלושה ימים ושלושה מחזאים, שהתחרו ביניהם על המקום הראשון, השני והשלישי (תחרויות הקומדיות נערכו יום אחרי כן: חמישה מחזאים התחרו ביניהם, כל אחד עם קומדיה אחת). המחזה הִקְיִקְלוֹפִּים של אֶוּרִיפִידֶס הוא הדוגמה היחידה ששרדה למחזה סְטִיִּרִים שלם: מעין בורלסקה שנועדה לרענן את הנפש אחרי העומס הטרגי. אֶוּרִיפִידֶס זכה חמש פעמים בפרס הראשון (להבדיל מסופוקֶלֶס, למשל, שזכה בפרס הזה עשרים פעמים).

כמו ביחס לכל יוצר, כדי להכיר את אֶוּרִיפִידֶס לעומק צריך לראות – או לפחות לקרוא – את המחזות שלו. אין דרך עוקפת. להלן רשימת מחזותיו, לפי סדר כרונולוגי משוער: אֶלְקֶסְטִיס, מְדִיאָה, ילדי הֶרַקְלֶס, הִיפּוֹלִיטוֹס, אַנְדְרוֹמָכָה, הֶקָפָה, הנשים המפצירות (או מבקשות החסד), אֶלְקֶטְרָה, הנשים מטְרוֹיָה, הֶרַקְלֶס, איפיגניה בטְאוֹרִיס, הֶלֶנָה, אִיאוֹן, הנשים הפִּינִיקִיּוֹת, אוֹרֶסְטֶס, הִקְיִקְלוֹפִּים, הִפְּקוֹת, אִיפִיגֶנִיָה בְּאֹלִיס (אשר למחזה רְסוֹס, נראָה שהוא איננו של אֶוּרִיפִידֶס).

עדות מכיוון לא צפוי לפופולריות הרבה של אֶוּרִיפִידֶס לא רק אחרי מותו, אלא גם בזמן חייו, אנחנו מוצאים אצל מחבר הביוגרפיות פְּלוּטַרְכוֹס (46-120 לספירה בערך): בשנת 413 לפנה"ס, במלחמה נגד סִירַקוּזָה שבסיציליה (שהייתה חלק בלתי נפרד מהתרבות היוונית), נחלה אתונה מפלה איומה, שערערה את יסודות האימפריה שלה. כ-45000 אתונאים נהרגו, ואלפים נלקחו בשבי: חלקם נמכרו לעבדות, וחלקם נידונו לעבודת פרך במחצבות האבן בסירקוזה. בביוגרפיה שלו על נִיקִיאָס, אחד ממצביאי הצבא האתונאי באותה מלחמה, מספר לנו פְּלוּטַרְכוֹס, שחלק מן השבויים "שוחררו עד מהרה או נשארו אצל קוניהם וזכו אצלם לכבוד. ויש מהם שניצלו הודות לאֶוּרִיפִידֶס. נראה שמכל היוונים שמחוץ לארצם עורגים יושבי סיציליה ביותר למוזה (= לשירה) שלו. הם היו משננים דוגמאות קטנות ופירוורים של שירתו, שהיו מגיעים אליהם מזמן לזמן על-ידי עוברי אורח ומלמדים אותם ברצון זה את זה. מכל מקום, אומרים שרבים מאלה שניצלו אז וחזרו לבתיהם בירכו בלב מלא תודה את אֶוּרִיפִידֶס. יש מהם שסיפרו ששוחררו מעבדותם על שלימדו את אדוניהם מיצירותיו, שהיו זכורות להם. ויש מהם שסיפרו, שכשנדרו ממקום למקום לאחר הקרב האחרון, קיבלו מזון ומים תמורת שירי המקלה שלו ששרו. ולכן אין להתפלא על המעשה באנשי העיר קְאוֹנוֹס, שכאשר אונייתם נמלטה לנמל סירקוזה, בשעה שרדפו אחריה שודדי-ים, לא קיבלו אותם בהתחלה ומנעו מהם להיכנס, אבל לאחר מכן,

כשנשאלו אם הם יודעים שיר משרי אָוּרִיפִידֶס, והם השיבו בחיוב, נתנו להם להכניס את אונייתם לנמלם.³

מלחמות היו, ונראה שתמיד יהיו, אבל סיטואציה שבה חיי שבויים ניצלים בזכות השירה (= מזמורי המקלה), ובהיקף כזה, אינה מוכרת לי משום מקור אחר. אין הרבה דוגמאות לתרבות שבה שירה גבוהה תפסה חלק בלתי נפרד כל כך בחיי חיילים וימאים, ובחיי אנשים מכל שדרות החברה בכלל. "אני מקנא ביוון שזכתה בך, / וּבְךָ – על שזכית ביוון!" אומר אכילס לאיפיגניה במחזה **אִיפִיגֶנְיָה בְּאֹוֹלִיס** (שורה 1406), ואני אומר "אני מקנא ביוון שזכתה באוריפידס, / ובך אוריפידס – על שזכית ביוון!"

על התרגום

הטרגדיה היוונית העתיקה הגיעה לידינו בלי הוראות בימוי, וכל ההוראות המופיעות בתרגום הן תוספת שלי, על-פי הבנתי את המחזה.

במובן מסוים, **הנשים מטרוֹיָה** הוא קינה אחת ארוכה, עמוסה בצורות ביטוי לאבל, לכאב, לצער ולסבל, שכבר אינן מוכרות לחוגים רחבים בהווה הישראלית בת זמננו: גזיזת השיער, חבטות בראש ובחזה, שריטת הלחיים עד זוב דם, הכאה על הארץ באגרופים, והמון קריאות "אוי אוי", "אי אי", וכיו"ב.⁵ להשאיר את כל הקריאות האלה, כפי שהן מופיעות בטקסט המקורי ובאותה הכמות, עלול להפוך אותו, בעיני קוראים ישראלים רבים, לפתטי מדי ואפילו למגוחך. אם כך, קיצצתי בכמות הקריאות במקומות שזה התאפשר, ובכל מקרה היחס אליהן על הבמה תלוי בקונספט של הבימאי ובעבודת השחקנים.

האופרה נולדה בשלהי המאה ה-16 ובתחילת המאה ה-17 מתוך ניסיון להחיות את הטרגדיה היוונית. ואכן, אפשר לומר שהטרגדיה היוונית היא מעין אופרה: יש בה מזמורי מקלה

³ פלוטארכוס, **אנשי יוון**, תרגום: א.א. הלוי, מוסד ביאליק, 1971 (הקטע כאן לקוח, בשינויים קלים, מן הפרק על **חיי ניקאס**, פסקה 29).

⁴ שתי דוגמאות עולות מייד בדעתי, ושתיהן בעייתיות. בתרבות הסינית, "ספר השירים" (אסופה בת 305 שירים שנערכה במאה השנייה לפנה"ס, והכילה שירים שהקדומים שבהם מתוארכים לסוף האלף השני לפנה"ס) היה חומר חובה לבחינות הממשלתיות. אבל רק המשכילים (כלומר, לרוב, לא בני המעמדות הנמוכים) ניגשו לבחינות האלה, ולכן סביר להניח שרק הם היו בקיאים ב"ספר השירים". הדוגמה השנייה היא הגוש המזרחי לפני נפילת הקומוניזם. ציטוט שירה, כידוע, היה שם מרכיב יסודי בחינוך, ולא פה המקום להתעכב על הסיבות. מכל מקום, רכישת סגולות של תוכי עדיין אינה מקנה לאדם רגישות לשירה ואינה הופכת אותו לאוהב שירה. ככל הידוע לי, אף גרמני ששהה במחנות המעצר הסובייטיים אחרי מלחמת העולם השנייה לא השתחרר ממעצרו בזכות יכולתו לרגש את שוביו, נאמר, למשל, באיזו אָרְיָה מקנטטה של בך.

⁵ בילדותי, לפחות באזור שבו גרתי, ביטויי האבלות האלה היו עדיין נהוגים אצל חלק מן התושבים, והם השאירו עליי רושם עמוק מאוד. הם חיו בי שוב, בצורה מפחידה כמעט, כשתרגמתי את המחזה.

המלווים בריקוד ובמוזיקה, ובין המזמורים האלה הדמויות פוצחות פה ושם באָרְיָה.⁶ בטקסט היווני המעבר מדיבור לשירה מתבטא במעבר מֵאֲמָכִים למשקלי שירה סבוכים. בתרגום המוגש כאן זה מתבטא ב"זיג-זג" בין משלבי השפה השונים, והגבהת השפה בקטעי השירה ובמידה פחותה בקטעי הרצ'יטטיב.

בטקסט המקורי נקראים היוונים בדרך כלל בשמות שונים: "אָכָאִים", "אָרְגִיכִים", "דָנָאִים", ולעתים רחוקות "הֶלְנִים". לכל אורך המחזה אני קורא להם "יוונים". הטרואנים נקראים "פְּרִיגִים", "בני דֶרְדָנוֹס", וגם, "טרואנים", וכך אני קורא להם. טְרוֹיָה עצמה נקראת בתרגום בשמה, אבל במקור, בנוסף לשמה, היא מכונה גם "אֵילִיאון" ו"פְּרִגְמוֹן". כמו כן, את המילה היוונית "פּוֹלִיס" תירגמתי בדרך כלל כ"מדינה" ולא, כפי שנהוג לתרגם, "עיר" (או גרוע יותר – "עיר-מדינה"). טְרוֹיָה, ספרטה, אתונה ועוד, לא היו חלק ממדינות מסוימות, ובוודאי לא ערים במובן הרגיל של המילה, אלא מדינות ריבוניות לכל דבר.

⁶ הבעיה היא שתוך פרק זמן קצר המוזיקה באופרה הפכה לעיקר, עד שהטקסט הגיע לרמה כזאת שאם הוא והטרגדיה היוונית יהיו הטקסטים היחידים שיישארו מהתרבות שלנו בעתיד, אין ספק שיחשבו שההומו ספיאנס עבר רגרסיה קשה מיצור דו-רגלי לארבע-רגלי.

רשימת ספרים

מהדורה מדעית

- Diggle J., ed., *Evripidis Fabulae*, Tomus II, Oxford, 1981.

פרשנות

- מרידור רעננה, פירוש ל"בנות טרויה" לאוריפידס, האוניברסיטה העברית, 1978.
- Barlow S.A., *Euripides: Trojan Women*, Aris & Phillips, 1986.
- Kovacs D., ed.&tr., *Euripides: (Vol. IV)*, Harvard, 1999.
- Lee K.H., *Euripides: Troades*, Bristol CP, 1997 (1976).
- Scodel R., *The Trojan Trilogy of Euripides*, Gottingen, 1980.

על אוריפידס

- Kovacs D., *Euripidea*, Brill, 1994 (מבוא יסודי על אוריפידס).
 - Kovacs D., *Euripidea Tertia*, Brill, 2003.
 - Kovacs D., ed.&tr., *Euripides (Vol. I)*, Harvard, 2001
- (מכיל מבוא כללי קצר ומצוין על אוריפידס).

תרגומי מחזות של אוריפידס

- איפיגניה באוליס, תירגם והוסיף מבוא והערות: שמעון בוזגלו, אבן חושן, 2009.
 - הקבה, תירגם והוסיף מבוא והערות: שמעון בוזגלו, אור-עם, 2011.
 - מדיאה, תירגם: שמעון בוזגלו, אור-עם, 1999.
 - כל המחזות של אוריפידס, בתרגום אהרון שבתאי, ראו אור בהוצאת שוקן, 1983-2011.
 - Collard C. and Cropp M. eds.&trs., *Euripides: Fragments*, Harvard (Vol. VII, 2008; Vol. VIII, 2009).
- (שני כרכים המכילים מבחר מקיף של תרגומי פרגמנטים ממחזות אבודים של אוריפידס.)

על התיאטרון היווני

- גילולה דבורה, גם סוקרטס בעננים: תיאטרון ודרמה ביוון וברומא, מאגנס, 1996.
- שפיגל נתן, תולדות הטרגדיה היוונית, מאגנס, 1982.

- Arnott, P.D., *An introduction to the Greek Theatre*, London, 1961.
- McDonald M. and Walton M. (eds.), *The Cambridge Companion to Greek and Roman Theatre*, Cambridge, 2007.
- Pickard-Cambridge A., *The Dramatic Festivals of Athens* (2nd. Ed.), Oxford, 1988.
- Taplin O., *Greek Tragedy in Action*, Routledge (2nd. Ed.), 2003.

רקע כללי

- אפלטון, חייו ומותו של סוקרטס: אותיפרון, נאום ההגנה, קריטון, תירגם והוסיף מבוא והערות: שמעון בוזגלו, ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2001 (מהדורה שנייה: 2005).
- אפלטון, פיידון (כולל חיי סוקרטס מאת דיוגנס לארטיוס), תירגם והוסיף מבוא והערות: שמעון בוזגלו, ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2005.
- אריסטו, פואטיקה, תירגם: יואב רינון, מאגנס, 2002.
- בוזגלו שמעון (עורך ומתרגם), משהי, אני אומרת, תזכור אותנו: שירי ספנו, אבן חושן, 2009.
- בוזגלו שמעון (עורך ומתרגם), שד לילה שחור: השירה הלירית היוונית בראשיתה, ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2006.
- דוד אפרים, הדמוקרטיה הקלאסית, מאגנס, 2003.
- הומרוס, איליאדה ואודיסיאה, תירגם: שאול טשרניחובסקי, 1924.
- הרודוטוס, היסטוריה, תירגמו: בנימין שימרון ורחל צלניק-אברמוביץ', פפירוס, 1998.
- סופוקלס, אדיפוס המלך, תירגם והוסיף מבוא והערות: שמעון בוזגלו, ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2012.
- סופוקלס, אנטיגונה, תירגם הוסיף מבוא והערות: שמעון בוזגלו, ספרי עליית הגג וידיעות ספרים, 2007.
- עמית משה, תולדות יוון הקלאסית, מאגנס, 1985.
- פלוטארכוס, אנשי יוון, תירגם: א.א. הלוי, מוסד ביאליק, 1971.
- תוקידידס, תולדות מלחמת פילופוניס, תירגם: א.א. הלוי, מוסד ביאליק, 1959.
- Burkert W., *Greek Religion* (translated by John Raffan), Harvard, 1985.

- Hornblower S. and Spawforth A. (eds.), *The Oxford Classical Dictionary*, 3rd. ed., Oxford, 1996.
- West M. L., *Greek Epic Fragments*, Harvard, 2003.

הדמויות במחזה (לפי סדר הופעתן)

פּוֹסִידוֹן : אל הים

אַתְנָה : אלה

הֶקְכָּה (בעברית נהוג לקרוא לה הֶקוּפָּה, על פי הלטינית) : מלכת טְרוֹיָה לשעבר

מקהלת שבויות טְרוֹיָאנוֹת : חמש-עשרה נשים מאצולת טְרוֹיָה

טֶלְתִּיפִיוֹס : השליח היווני

קְסֶנְדֶּרָה : הבת של הֶקְכָּה, נביאה

אַנְדְּרוֹמָכָה : אלמנתו של הֶקְטוֹר, בנה של הֶקְכָּה, ואמו של אֶסְטִיאָנְקֹס

מְנֶלָּאֹס : מלך סְפָרְטָה, מצביא בצבא היווני ואחיו של אֶגֶמֶמְנוֹן

הֶלֶנָּה : אשתו של מְנֶלָּאֹס

דמויות דוממות : חיילים יוונים, משרתות של הֶקְכָּה, אֶסְטִיאָנְקֹס

פרולוג

המבנה בירכתי הבמה מייצג את אחד האוהלים שבו משוכנות השבויות הטרואניות. מאחורי האוהל מיתמר עדיין עשן מעל חומותיה של טרויה השרופה. במרכז המבנה נמצאת דלת הכניסה לאוהל. משני צידי המבנה מעברים אל הבמה וממנה. המעבר הימני (מימין למבנה) מוביל אל ספינות היוונים, והמעבר השמאלי – אל העיר טרויה. הקצה שרועה על מצע קש לפני דלת האוהל. פוסידון, אל הים, מופיע על גג המבנה.

פוסידון

באתי – האל פוסידון⁷ – מהמעמקים המלוחים

של הים האגאי, שם מקהלות הנימפות

מסובכות את רגלן בריקוד מעודן.

מאז שאפולון ואני החזקנו בפטיש

ובנינו חומות וצריח מסביב לטרויה,⁸

לא הפסקתי מעולם לאהוב את המדינה הזאת.

עכשיו היא מעלה עשן, חרב יוון השמידה, בזהה אותה.

היוונים, בעזרת התחבולות של אֶתֶנָה,

בנו סוס מעֶבֶר מרוב נשק,

והדהירו אותו אל בין החומות –

”סוס העץ”, כך יקראו לו אנשים בעתיד.

10

שוממות חורשות הקודש

והיכלי האלים נוטפים דם.

על מדרגות המזבח של זֵאוֹס

נפל פְּרִיָאמוֹס ומת, מלך טרויה מת.

ערימות של זהב ושלל מטרויה

הועמסו על ספינות היוונים,

שהתנפלו על הארץ הזאת,

ועכשיו מחכים לרוח גִּבִּית,

כדי שאחרי עשרה חֲרָפִים כאן

20

⁷ פוסידון מוצג במחזה כאל פרו-טרויאני, אבל באֵילֵאָס של הוֹמֵרוֹס הוא פרו-יווני.

⁸ זֵאוֹס ציווה על האלים פוסידון ואפולון לשרת במשך שנה אחת את מלך טרויה, לֵאוֹמֶדוֹן (אביו של פְּרִיָאמוֹס, מלך טרויה האחרון), כעונש על חלקם במזימה להדיח אותו מכיסאו. בזמן שירותם הם בנו את חומותיה של טרויה.

יזכו לראות שם, ביוון, את הנשים והילדים.

ואני, כן, צריך להודות –

האלות הָרָה וְאֶתְנָה ניצחו אותי,

הן עזרו ליוונים להביס את הטרואנים –

לכן אני עוזב את הארץ הדגולה

ואת המזבחות שלי:

כשהמדינה שוממה, הדת חולה

והאלים כבר לא זוכים לכבוד.

נהר סְקַמְנֶדְרוֹס המתפתל ליד טְרוֹיָה

מהדהד מיללות השבויות

המוגרלות לאדונים החדשים שלהן:

בחלקן זכו חיילים מדרום יוון, בחלקן מצפונה,

ובחלקן זכו חיילים מאתונה.

הנשים מטְרוֹיָה שלא הוגרלו עדיין

נמצאות באוהל הזה, שְמוֹרוֹת לראשי הצבא,

ובהן הֶלֶנָה מִסְפָּרְטָה, שבצדק רואים בה שבויה.

אם מישוהו רוצה להסתכל על האומללה הזאת –

בבקשה, זו הֶקְבָּה, שוכבת מול השער,

שופכת לה דמעות רבות ומהרבה סיבות:

היא לא יודעת שהבת שלה, פוֹלִיקְסֶנָה,

נהרגה, בלי רחמים, על הקבר של אָכִילֵס.

פְּרִיאָמוֹס ובניה מתים; ואת בתה, קְסֶנֶדְרָה,

שהאל אֶפּוֹלּוֹן נטש כבתולה מטורפת,⁹

אֶגֶמֶמֶנוֹן – שיתעלם מהדת והאל –

יהפוך בכוח לפילגש שלו.

עכשיו, שלום לך עיר שפעם שגשגה,

שלום לשיני החומות שלך!

30

40

⁹ אֶפּוֹלּוֹן, אל הנבואה, להט מתשוקה לבתולה קְסֶנֶדְרָה, וכדי לזכות באהבתה נתן לה במתנה את כוח הנבואה. למרות זאת, היא דחתה אותו, והוא העניש אותה בכך שאף אחד לא יאמין לנבואות שלה.

אם אֶתְנָה לא הייתה מחסלת אותך,
היית עדיין עומדת גאה ושלמה.

אֶתְנָה נכנסת לבמה כשהיא תלויה על מנוף ומצטרפת לפוסידון על גג המבנה.

אֶתְנָה

אתה מרשה לי לקבור

את היריבות הישנה בינינו,

ולפנות אליך כאח של אבי¹⁰

וכאל גדול שכל האלים מכבדים ?

50

פוסידון

בבקשה, אֶתְנָה.

קשרי משפחה מחממים לי את הלב.

אֶתְנָה

תודה על האדיבות.

הייתי רוצה לדבר אתך על עניין חשוב לשנינו.

פוסידון

באת עם איזו הודעה מְזֹאוֹס או מאל אחר ?

אֶתְנָה

לא, באתי בשביל טְרוֹיָה,

כדי לגייס לצדי את העוצמה שלך.

פוסידון

מה קרה ? מחקת את השנאה שלך לטְרוֹיָה

ובאת לרחם עליה, עכשיו כשהיא שרופה לגמרי ?

60

¹⁰ אֶתְנָה היא בתו של זֵאוֹס.

אַתְנָה

בוא לא נסטה מהעניין. אתה מוכן לחשוב ביחד
ולשתף אתי פעולה במה שאני רוצה לעשות?

פּוֹסִידוֹן

ברור. אבל קודם הייתי רוצה לדעת מה הצד שלך –
באת לעזור ליוונים או לטְרוֹיָאִנִים?

אַתְנָה

אני רוצה לשמח את הטְרוֹיָאִנִים, שפעם שנאתי אותם,
ולמרר לצבא היווני את החזרה שלו הביתה.

פּוֹסִידוֹן

סליחה? מה גרם לך לקפוץ ככה מאהבה לשנאה?

אַתְנָה

אתה לא יודע שהיוונים השפילו אותי ואת המקדשים שלי?

פּוֹסִידוֹן

אני יודע. אֵיֶאֱס היווני תלש את קְסֶנְדֶּרָה מקרנות המזבח.¹¹

70

אַתְנָה

והיוונים לא הענישו אותו ואפילו לא נזפו בו.

פּוֹסִידוֹן

אל תשכחי שבגללך הם בזו את טְרוֹיָה.

אַתְנָה

בגלל זה בדיוק אני רוצה לתת להם לסבול,
ואני צריכה את העזרה שלך.

¹¹ על פי אפוס קדום בשם **בִּיזוֹת טְרוֹיָה**, אֵיֶאֱס משך בכוח את קְסֶנְדֶּרָה מִצֵּלָם האלה אַתְנָה, וכנראה גם אנס אותה. אין זה אותו אֵיֶאֱס, שעל שמו נקרא המחזה של סופוקלס.

פּוֹסִידוֹן

אני מוכן לכל מה שתרצי. מה את מתכננת לעשות?

אַתָּנָה

אני רוצה שהחזרה שלהם תהיה קטלנית.

פּוֹסִידוֹן

כשהם כאן על החוף, או בים הפתוח?

אַתָּנָה

כשהם יפליגו הביתה מטרֹוֹיָה.

זָאוֹס מצדו ימטיר גשם וגושי ברד

וישסה בהם רוחות סערה אפלות.

הוא הבטיח לתת לי את הברק שלו,

להטיל אותו בכוח על היוונים

ולשרוף להם את כל הספינות.

ואתה – התפקיד שלך לבעוט בים האַגַּאִי,

להקציף אותו מרוב גלים ומערבולות,

ולסתום למפריצים את הפה בגופות.

רק ככה היוונים ילמדו

לתת כבוד למקדשים של אַתָּנָה

ולכבד את שאר האלים.

פּוֹסִידוֹן

כך יהיה: אין צורך לבזבז מילים נוספות.

אני אצליף בים האגאי.

החופים של מִיקוֹנוֹס,

ניבי הסלעים של דֵּלוֹס,

סְקִירוֹס, לְמֵנוֹס, צוקי קֶפְּרָאוֹס

יאספו אליהם את אלפי הגופות.

קדימה, לכי לאוֹלִימְפּוֹס,

קחי את הברקים מאבא שלך,

וחכי שהצי היווני ישעט במפרשים מלאים.

טיפש מי שבוזז מדינות,
ומחריב בנוסף מקדשים וקברים –
החורבן יבוא גם עליו.

אַתְנָה ופּוֹסִידוֹן יוצאים.

מונוֹדִיָּה

הַקֶּבֶה מתרוממת לאט-לאט, ופוצחת במונוֹדִיָּה (שיר סולו או אֶרֶיָּה). היא מתחילה ברצ'יטטיב (זמרה הקרובה לדיבור), עד שורה 121, וממשיכה בשירה.

הַקֶּבֶה

[רצ'יטטיב] קומי, אישה אומללה !

הרימי מן הארץ ראש וצוואר !

זהו, אין עוד טְרוֹיָה,

אנחנו כבר לא המלכים שלה.

השלימי עם תהפוכות הגורל.

הפליגי עם הזרם, עם המזל שלך,

תני ליד המקרה לנתב אותך,

ואל תפני את חרטום החיים

הישר אל מול הגלים.

100

אי, על מה, מסכנה, על מה כבר נשאר לי לגנוח ?

המולדת שלי חוסלה, הילדים שלי, בעלי.

את, הגאווה הגדולה של אבותיי,

איך קָצְצו אותך, איך מתברר שלא היית כלום !

110

למה לי לשתוק ? למה לא לשתוק ?

למה לקונן ?

איזה מזל רע בא עליי —

לשכב ככה עם גב על הרצפה הקשה.

אוי הראש, אוי הרקות, הצלעות !

איך אני משתוקקת לסובב את הגב

פעם לפה ופעם לשם,

לטלטל את עצמי ללא הרף בדמעות ובקינות.

120

בשביל אנשים בלי מזל, זו מוזיקה —

121

לשיר על האסונות המדכאים שלהם.

[שרה] אֶתֶן — סְפִינֹת מְהִירוֹת,

130

שְׁחָצוּ בַּמְשׁוּטִים אֶת הַיָּם הַכָּחוֹל
וְהִגִּיעוּ אֶל טְרוּיָה הַקְּדוּשָׁה
מִן הַמַּעֲגָנִים הַנּוֹחִים שֶׁל יוֹן
בְּלוּי זְמַרְת אַבּוּכִים מְתַעֲבָת
וְצִלִּיל חֲלִילִים עֲרָבִים —
חֲבָלִים שִׁיוָּצְרוּ בְּמִצְרַיִם
הַטְּלָתָן מִהִירְכָתִים
בְּמִפְרָצֶיהָ שֶׁל טְרוּיָה
וַיִּצְאָתָן לְחַפֵּשׂ אֶת הֶלְנָה:
אֲשֶׁתוֹ הַשְּׁנוּאָה שֶׁל מֶלֶאֱוֹס,
שִׁבִּישָׁה אֶת אַחִיהָ¹² וּבִזְתָּה אֶת סִפְרָטָה.
הִיא, הִיא הָרוֹצַחַת שֶׁל פְּרִיאָמוֹס,
אֲב לְחַמִּישִׁים יְלָדִים,
הִיא, הִיא שֶׁשָּׁפְכָה לְאֶסּוֹן הַזֶּה
אֶת הַקֶּבֶה הַמְּסֻכָּנָה, אוֹתִי.
אִי, לָאֵן הַנְּעֵתִי —

140

לְרַבֵּץ לִיד הָאוֹהֶל שֶׁל אֲגַמְמֶנוֹן!
לוֹקָחִים אוֹתִי מִהַבִּית כְּשֶׁפָּחָה זְקָנָה
עִם שִׁיעָר שֶׁנִּחָרַב מֵרֹב אֲבָל.

150

אִי, נָשִׁים מְסֻכָּנוֹת
שֶׁל הַלוֹחֲמִים הַטְּרוֹיָאנִים,
נָשִׁים שֶׁהִבְעֵלִים הִתְנַפְּצוּ לָהֶן:
טְרוּיָה בּוֹעֶרֶת, בּוֹאוּ נִילֵל!
כְּמוֹ צֶפֶר לְמַקְהֶלֶת גּוֹזְלִיהָ,
כֶּךְ אֶפְצַח עֲכָשִׁיר בְּשִׁיר —
לֹא, לֹא בְאוֹתוֹ שִׁיר
שִׁפְעִים, בְּזִמְן שִׁפְרִיאָמוֹס נִשְׁעַן עַל שַׁרְבִיטוֹ,
פְּצִחֲתִי בּוֹ לְכָבוֹד אֱלִי טְרוּיָה
לְקַצֵּב הַלְמוֹת הָרִגְלִים שֶׁל בָּנוֹת הַמַּקְהֶלֶה.

¹² שְׁנֵי אַחֵיהָ קֶסְטוֹר וּפּוֹלִידָאוֹקֶס, שֶׁהִתְבַּיֵּשוּ בַּהֲתַנְהַגּוּתָהּ שֶׁל הֶלְנָה, וְלֹא הִצְטַרְפוּ לְמַסַּע הַיּוֹנִי נֹגַד טְרוּיָה (רֹאוּ אִילִיאָס, ג', 236-242).

חצי מקהלה א', המורכבת מנשים טרופיאניות שביות, נכנסת מהאוהל במרכז הבמה. הן פוצחות במזמור פתיחה.
המקהלה נשארת על הבמה עד סוף המחזה.

מזמור פתיחה

חצי מקהלה א'

הַקְבֵּה, מָה אֶת אוֹמְרֹת?

מָה אֶת צוֹעֲקֹת?

מָה אֶת רוֹצֵה לְהַגִּיד?

מִבְּעַד לְאַהֲלֵי שְׁמֵעֵתִי

אֶת הַיָּלֻלוֹת שֶׁלָּךְ.

וּפְתַח נֹשֶׁךְ אֶת הַלֵּב

שֶׁל הַנָּשִׁים הַטְרוֹיָאנִיּוֹת,

שִׁישְׁבוֹת בְּאַהֲלֵי הָזֶה

וּמְקוֹנְנוֹת עַל הַשְּׁעָבוֹד שֶׁלָּךְ.

הַקְבֵּה

בָּנוֹת שְׁלִי, הַחוֹתְרִים הַיְּוֹנִים

כָּכָר צוֹעֲדִים לְסָפִינוֹת.

160

חצי מקהלה א'

מָה הֵם רוֹצִים? מָה, כָּכָר הַגִּיעַ הַזֶּמֶן

לְקַחַת אוֹתִי עַל סָפִינָה רְחוֹק מִהַמּוֹלָדֶת שְׁלִי?

הַקְבֵּה

לֹא יוֹדַעַת, אֲבָל הָאִוִּיר מְלֹא בְּרִיחַ אֶסוֹן.

חצי מקהלה א'

טְרוֹיָאנִיּוֹת מְסַכְנוֹת —

צָאוּ מִהָאֶהֱלֵל לְהַקְשִׁיב לְזוֹעָה:

הַיְּוֹנִים מִתְכַּוְּנִים לְחַזֵּר לְבֵית שְׁלָהֶם.

הַקְבֵּה

אֵה, רַק אֵל תּוֹצִיאוּ לִי עֶכְשָׁיו

אֶת קְסִנְדֵּרָה הַמְטָרֶפֶת,

את הבת המְשַׁנֵּעַת שְׁלִי,
שְׁהִינִים לֹא יִבְיְשׁוּ אוֹתָהּ,
וְיוֹסִיפוּ עוֹד כָּאֵב לְכָאֵב שְׁלִי.

טְרוּיָה, טְרוּיָה אִמְלֵלָהּ, אֶת מַחְסְלָת.
אִמְלֵלִים גַּם אֵלֶּה שְׁעוֹזְבִים אוֹתָךְ –
הַחַיִּים וְהַמֵּתִים.

חצי מקהלה ב' נכנסת לבמה מהאווהל ומצטרפת לשירה.

חצי מקהלה ב'

יִצְאָתִי נִרְעָדָת
מִהָאֵהָל שֶׁל אֲנִי מִמֶּנּוֹן,
כְּדִי לִשְׁמַע אוֹתָךְ, מִלְכָּה.
הַיּוֹנִים לֹא הִחְלִיטוּ לְהִרְג אוֹתִי, נָכוֹן?
וְאוֹלֵי הַמְלָחִים בְּסָפִינוֹת
מִתְכַּוְּנִים כְּכֹר לְתַפֵּס מְשׁוּטִים?

הַקָּבָה

בְּנוֹת, לֹא יִשְׁנָתִי כָּל הַלַּיְלָה –
הַלֵּב כּוֹאֵב לִי מֵרַב פָּחַד.

חצי מקהלה ב'

הַשְּׁלִיחַ הַיּוֹנִי כְּכֹר הַגִּיעַ?
אִי, לְמִי יִמְסְרוּ אוֹתִי בְּשַׁפְחָה?

הַקָּבָה

אֲנִי חוֹשֶׁבֶת שֶׁהַגּוֹרֵל שֶׁלָּךְ יִכְרַע עוֹד מַעַט.

חצי מקהלה ב'

מִי הַחֵיל מִיּוֹן, אוֹ מִהָאִיִּם מִסְבִּיב,
שְׁיַרְחִיק אוֹתִי מִטְרוּיָה?

הקצה

טפו !

זקנה עלובה, מי יהיה האדון שלך?
 איפה, באיזה מקום
 תחיי כמו שפחה,
 כמו טפיל, פגר, צללית של גויה?
 איפה, באיזה מקום
 תשמרי בכניסה לבתים שלהם
 או תטפלי להם בילדים?
 איפה, הקצה, את שזכית
 להיות המלכה של טרויה !

מקהלה

איזה יללות מפיקות רחמים
 אפשר לילל מול השפלה שפזאת !
 לא אשב מול הנול עם שאר הבנות
 ואטנה לי בדים ושירים. זה נגמר.
 פעם אחרונה שארא
 את בתי ההורים שלי,¹³ פעם אחרונה !
 אי, והזעות שאורבות לי:
 לשכב על מטה של זכר יוני –
 קללה על הלילה ההוא ! –
 או לשאוב מים כשפחה עלובה.

הלואי שמכל המקומות בינן
 אגיע לאתונה הדגולה,
 ארצו הברוכה של תזאוס !
 ולעולם, לעולם לא לספרטה,
 לבית הארור של הלנה,
 שם אפגש את מנלאוס –
 האיש שבזז את טרויה !

¹³ המילים "את בתי ההורים שלי" הן תיקון טקסט מקובל במהדורות המודרניות. בכתבי היד כתוב "את גופות הילדים שלי".

שְׁמַעְתִּי שְׁתַּסְּלִיָּה בִּינוֹן,
הַמַּחֲזֵז הַיָּפֶה לְרַגְלֵי הַר אֹלִימְפּוֹס,
גְּדוּשׁ מְרֹב עֶשֶׂר, מְשֻׁשָׁג מְשַׁפֵּעַ פָּרִי.
לְהִגִּיעַ לְשֵׁם זֹאת הַבְּחִירָה הַשְּׁנִיָּה שְׁלִי
אַחֲרֵי אֶתוֹנָה, הַמְּדִינָה שֶׁל תְּזֹאוּס.
וּמִסְפָּרִים שְׁסִיפִילִיָּה, אֲמוֹ שֶׁל הַר אֶטְנָה,
זֹכָה בְּתִרְעוֹת עַל זְרֵי הַהֲצִטִּינוֹת שְׁלָה;¹⁴
גַּם שְׁמַעְתִּי עַל הָאֶרֶץ לְחוּף הַיָּם הָאִיּוֹנִי,
זֶה שֶׁנֶּהָר קָרְתִּים הִיפֶהפָּה, הַמְּזַהֵב אֶת הַשַּׁעַר,¹⁵
מְשַׁקָּה וַיִּמְזִין בְּמִי מַעֲיָנוֹת קְדוֹשִׁים
וּמִבְּרֹךְ אוֹתָהּ בְּשַׁפֵּעַ גְּבָרִים רְאוּיִים.

¹⁴ סִיפִילִיָּה הַפִּיקָה כְּמֵה סְפוּרְטָאִים מַצְטִינִים בְּתַחֲרוּיֹת הַסְּפוּרְט הַכֹּלֶל-יוּוֹנִיֹת. הַנִּיצְחוֹנוֹת שֶׁלֵּהֶם הוֹנִצְחוּ, בֵּין הַשָּׂאֵר, בְּמִזְמוּרֵי הַנִּיצְחוֹן שֶׁל הַמְּשׁוֹרֵר הַיּוּוֹנִי הַגְּדוֹל פִּינְדְרוֹס שְׁחִי בְּמַחְצִית הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל הַמָּאָה הַחֲמִישִׁית לַפְּנֵה"ס. הַהִתְיַחֲסוֹת הַזֹּאת לְתַחֲרוּיֹת הַכֹּלֶל-יוּוֹנִיֹת הִיא כְּמוֹכֵן אֲנִכְרוֹנִיסְטִית, שֶׁכֵּן מִלַּחֲמַת טְרוֹיָה אִירַעָה (לְפִי הַמְּסוּפֵּר) בְּתַחֲלִיל הַמָּאָה ה-12 לַפְּנֵה"ס.

¹⁵ בְּנֶהָר קָרְתִּים הָיוּ מִינְרָלִים שֶׁהִצְהִיבוּ אֶת כָּל מֵה שֶׁהוֹטְבֵל בּוֹ.

מערכה ראשונה

טְלִיתִיבְיוֹס נכנס מימין, מלווה בחיילים.

מקהלה

230

הנה שליח מהצבא היווני,
פקידון של חדשות טריות,
הוא בא בצעדים מהירים.
מה הוא יודיע? מה עוד יאמר?
אנחנו כבר שפחות של יוון.

טְלִיתִיבְיוֹס

הֶקְבָּה, את הרי יודעת כמה פעמים
חרשתי את הדרך לְטְרוֹיָה
כשליח של הצבא היווני.
את כבר מכירה אותי, גברת,
אני טְלִיתִיבְיוֹס. יש לי חדשות בשבילך.

הֶקְבָּה

הנה, נשים יקרות, זה מה שהפחיד אותי.

טְלִיתִיבְיוֹס

240

כבר הגרילו אתכן לאדונים החדשים,
אם זה מה שהפחיד אותך.

הֶקְבָּה

למי הגרילו אותנו?

טְלִיתִיבְיוֹס

כל אחת הוגרלה למישהו אחר,
לא כולן לאיש אחד.

הַקָּבָה

אז מי הוגרלה למי?
למי מהטְרוֹיָאנִיּוֹת מחכה נחמה?

טְלִיתִיבִיּוֹס

יש לי תשובות, אבל תשאלי על כל אחת לחוד,
לא באופן כללי.

הַקָּבָה

מי זכה בקְסִנְדְּרָה, הבת המסכנה שלי?

טְלִיתִיבִיּוֹס

המלך אֶגְמֶמֶנוֹן בחר בה, בלי הגרלה –
פרס מיוחד לעצמו.

הַקָּבָה

כשפחה לאשתו בסֶפֶרֶטָה?

250

טְלִיתִיבִיּוֹס

לא, כפילגש סודית למיטה שלו.

הַקָּבָה

מה, אֶת הכוהנת של אֶפּוֹלוֹן הבלונדי,
שנתן לה את המתנה של חיים בלי חתונה?

טְלִיתִיבִיּוֹס

אֶגְמֶמֶנוֹן נקרע מתשוקה לאישה הזאת.

הַקָּבָה

זהו, ילדה, את יכולה לזרוק מעלייך
את ענפי הדפנה והַזְּרִים הקדושים!¹⁶

¹⁶ העיטורים החיצוניים של כוהנת אֶפּוֹלוֹן, אל הנבואה.

טְלִיתִיבִיּוֹס

את לא חושבת שזה הישג מיוחד בשבילה
לזכות בַּמיטה של המלך ?

הַקָּה

ומה עם הבת הכי צעירה שלי,
שלקחתם ממני – איפה היא ?

260

טְלִיתִיבִיּוֹס

את מתכוונת לפולִיקְסָנָה ?

הַקָּה

כן. מי זכה בה ?

טְלִיתִיבִיּוֹס

היא משרתת את הקבר של אָכִילֵס.

הַקָּה

אי, הבת שלי משרתת של קבר !
אבל, תגיד לי, איש יקר,
מה בדיוק החוק או המנהג היווני הזה ?

טְלִיתִיבִיּוֹס

אפשר לומר שהבת שלך מאושרת. הכול בסדר איתה.

הַקָּה

למה אתה מתכוון ? היא עוד חיה, נכון ?

270

טְלִיתִיבִיּוֹס

היא בידיים של הגורל. הצרות שלה נגמרו.

הַקָּה

ומה עם אַנְדְרוֹמָכָה המסכנה,

אשתו של הבן שלי הקטור ?

טלתיפיוס

גם היא נבחרה בלי הגרלה –
הבן של אָכילס לקח אותה לעצמו.

הקפה

ואני, שצריכה להישען על מקל
כדי לתמוך את הגוף הזקן שלי,
את מי אני אשרת ?

טלתיפיוס

אודיסאוס, מלך איתקה, זכה בכ כשפחה שלו.

הקפה

[שרה] קדימה, לחבוט על הראש הגזוז שלך !

280

לשרוט עם הצפורניים את שתי הלחי !

הגרילו אותי להיות השפחה

של חלצה בוגדנית, חיה,

אויב הצדק, שבלשון הכפולה שלו

מסובב בקלות את כלם,

ומכניס שנאה למקום

שבו לפני כן הייתה אהבה.¹⁷

בכו עלי, נשים טרויאניות,

290

מזל רע בא עלי ומחץ אותי !

הגורל הכי מר בעולם

נפל לי ישר על הראש.

¹⁷ אוריפידס, בטרגדיות שלו, לא מגלה חיבה יתרה לדמות החלקלקה של אודיסאוס, וכאן הוא מפגין את זה במטח גינויים מרהיב. צריך לזכור שאודיסאוס הוא גם זה שהביא, בעלילת הדם הזדונית שלו, למותו של היווני החכם פלמֶדס, גיבור המחזה הקודם בטרילוגיה, והקהל בוודאי מזדהה כאן עם הקפה. אודיסאוס הוא גם זה שבהמשך המחזה ישכנע את הצבא היווני לרצוח את אסטיאנֶקס.

מקהלה

מלכה, את כבר יודעת מה הגורל שלך.
אבל מה איתנו? מי יהיה האדון שלנו?

טלתיפיוס

חיילים, תביאו מהר את קסנדרה!
אני רוצה למסור אותה לגנרל,
ואחר כך לחלק לשאר המפקדים
את השבויות הנבחרות.

החיילים ניגשים לאוהל. מתוך האוהל זוהרת אש.

הי, מה הלפיד שבווער שם בפנים?
הטרויאניות שורפות את האוהלים שלהן, או מה?
הן מעדיפות להשרף באש,
רק לא לעבור מכאן ליוון?
כן, במצבים כאלה אנשים חופשיים
מתחילים להשתולל. תפתחו את הדלת, תפתחו!
שלא יאשימו אותי שאני בצד שלהן.

הקפה

תירגע, הן לא שורפות שום דבר.

קסנדרה נכנסת לבמה מהאוהל, נושאת בידיה שני לפידים בוערים.¹⁸

זאת הבת המשוגעת שלי, קסנדרה,
היא טסה לכאן בריצה.

קסנדרה

[שרה] הרימי את הלפיד, תביאי אותו,
הנה, אני נושאת את האור.

¹⁸ קסנדרה יוצאת עם הלפידים, שכרגיל, בטקס החתונה היווני, נושאת אותם אם הכלה.

310

אָני מַכְבֶּדֶת, אָני מַאֲרָה
 לְכַבֹּדֶךָ עִם לִפְיֶיךָ
 אֶת הַמִּקְדָּשׁ הַזֶּה,
 הוּא הַיָּמֵן, אֵל הַנְּשׁוּאִים !
 הֵנָּה, הֵנָּה !
 בְּרוּךְ הַחַתָּן,
 וּבְרוּכָה גַם אָנִי
 שְׁאֶתְחַתֵּן לִי בִּיּוֹן עִם מִיטָה שֶׁל מָלֶךְ.
 הוּא הַיָּמֵן, אֵל הַנְּשׁוּאִים !
 אָמָא, אַתָּה לֹא מַפְסִיקָה לְקוֹנֵן,
 לְכַפּוֹת וְלִגְנוֹחַ עַל אָבָא שְׁמַת
 וְעַל הָאָרֶץ שְׁלֵנוּ,
 אַז אָנִי בְּעֶצְמִי אֲדִלִּיק
 בַּחֲתוּנָה שְׁלִי

320

אֶת אִשׁ הַלֵּפִיד,
 שִׁיבְהִיק, שִׁיזְהִיר,
 לְכַבֹּדֶךָ, הוּא הַיָּמֵן,
 לְכַבֹּדֶךָ, מִלְכַּת הַלֵּילָה,¹⁹
 כָּמוֹ שְׁמַחֲיֵב הַמְּנַהֵג
 בַּחֲתוּנָה שֶׁל נָשִׁים צְעִירוֹת.

330

הַנִּיפִי רָגַל בְּאוֹוִיר, פִּצְחִי,
 פִּצְחִי בְּרִיקוֹד — פָּה פָּם ! —
 כָּמוֹ בִּימִים הָכִי מְאֻשָּׁרִים,
 אַז, בְּזִמְנוֹ שֶׁל אָבָא !
 הָרִיקוֹד קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ !
 פֶּתַח בּוֹ אֶתָּה, אֶפּוֹלוֹן !
 אָנִי כּוֹהֶנֶת בַּמִּקְדָּשׁ שְׁלֶךְ, רוֹאָה ? —
 יֵשׁ לִי יוֹר דְּפִנָּה עַל הָרֹאשׁ.
 הוּא הַיָּמֵן, אֵל הַנְּשׁוּאִים !
 רִקְדִּי, אָמָא, תִּרְקְדִי, קְדִימָה,
 סוֹבְבִי אֶת הָרָגַל לְכָאן וּלְכָאן,

¹⁹ הכוונה היא להקטה, אלה שסגדו לה בלילה, והייתה מקושרת לכשפים ולמאגיה שחורה.

תצטרפי אלי בצעד שמח !
 שירי מכל הגרון
 המנון כלולות לפלה,
 ילילי עד השמים !
 בואו, בנות טרויה
 עם השמלות היפות שלכן,
 שירו על הבעל שבחר לי הגורל
 לשכב במטת הכלולות שלי.

מקהלה

מלכה, אולי תשתלטי על הבת התזזיתית שלך
 לפני שתקפץ קלות למחנה היווני ?

הקפה

אל האש, אתה מבעיר את הלפיד בחתונות,
 אבל הלהבה הזאת – איזו עצובה היא !
 כמה רחוקה מכל מה שקיויתי לו !
 אי, ילדה שלי, מעולם לא חשבתי
 שתתחתני ככה, תחת כפייה
 של חרב יוונית. תני לי את האש !

היא לוקחת את הלפידים מידיה של קסנדרה.

זה לא בסדר שאת מחזיקה אותם
 במצב כזה, כשאת מוטרפת.
 הזוועות שנחתו עלייך לא החזירו אותך לשפיות –
 נשארת אותו הדבר.

350

טרויאניות, קחו את הלפידים לאוהל
 ותייללו קינות לכבודה במקום שירי חתונה.

הקפה מוסרת את הלפידים למשרתות שלה, הלוקחות אותם לאוהל.

קסנדרה

אימא, שימי על הראש שלי זרי ניצחון

ותשמחי בחתונה המלכותית שלי.

לווי אותי, ואם נראָה לך

שאני לא להוטה, תדחפי אותי בכוח !

כי אם אָפּולוֹן קיים – האל שלוחש לי בלב נבואות –

אז אָגְמֶמֶן, המנהיג המפורסם של יוון,

יזכה, כשיתחתן אתי,

בנישואים רצחניים יותר מאלה של הֶלֶנָה !

אני אהרוג אותו ואחריב את הבית שלו –

נקמה על הדם של האחים שלי ואבא.

360

אבל אניח לזה עכשיו.

לא אשיר על הגרון שיכה בגרון שלי,

ובגרון של אנשים אחרים,

ולא על הייסורים בעקבות רצח אם,

שיפיקו הנישואים שלי,

ולא על חורבן בית אָגְמֶמֶן.²⁰

במקום זה אֲרָאָה שהמדינה שלנו

מאושרת יותר מיוון.

נכון, האל משתולל בתוכי,

אבל בנקודה הזאת אני לא משוגעת :

היוונים, בגלל אישה אחת, בגלל תשוקה אחת,

יצאו לצוד את הֶלֶנָה, ואיבדו כך אלפי חיילים.

הגנרל שלהם – חכם גדול ! –

כדי להשיג את המטרה הנתעבת

הרג את אֵיפִיגֶנִיָה, הבת שלו, לא פחות !²¹

370

²⁰ הכוונה לכל מה שמסופר לנו בטרגדיה אָגְמֶמֶן של אֵיסְכִילוס, ובמקומות אחרים. אשתו של אָגְמֶמֶן, קְלִיטִימֶסְטֶרָה, ביחד עם אהובה, יחסלו את אָגְמֶמֶן ואת קסנדרה ; אֲוֶרְסֶטס, בנם של אָגְמֶמֶן וקליטימסטרה, יחסל את אמו כנקמה ; והאֶרִינִיָה, בנות הנקמה, ירדפו אותו ויענו אותו בגלל זה.

ויתר על חיי המשפחה לטובת אחיו, מְנַלְאוֹס,
שִׁאֲשָׁתוֹ, הֶלְלָה, נטשה אותו עם אחי.
אף אחד לא כפה את זה עליה !

כשהגיעו לחופים של טְרוֹיָה, הם מתו כזוּבִּים.
ולמה ? הרי אף אחד לא פלש להם לבית
ולא הטיל מצור עליהם.
ואלה שמתו בקרב לא ראו יותר את הילדים
והאישה שלהם לא עטפה אותם בתכריכים –
בארץ זרה הם שוכבים.

ביוון המצב היה דומה :
380 הנשים מתו אלמנות, גברים מתו שְׂפוּלִים
אחרי שגידלו את הבנים שלהם
להיות בשר למלחמה מיותרת.
אף אחד לא נשאר לכבד את האבות
ולהתפלל על הקבר שלהם.
כן, זה השבח שמגיע לצבא היווני !
לגבי הפשעים שנעשו בשם המלחמה –
אני מתביישת בכלל לדבר עליהם.
הלוואי שהמוזה שלי
לא תהיה זְמֶרֶת אסונות !

עכשיו אעבור לְטְרוֹיָאֲנִים.
קודם כל – וזאת התהילה הכי אצילית –
הם מתו למען המולדת.
החברים לקרב הרימו על כתפיים
את הגופות שלהם, הביאו אותן הביתה,
וידיים אוהבות עטפו אותן בתכריכים
והשכיבו בחיק החם של אדמת המולדת.
390

²¹ במחזה **אֵיפִיגֶנִיָּה בְּאֹלִיִּס** של אֵוִרִיפִידֵס מסופר על כך שהצי היווני העצום שהתאסף באוליס, כדי לצאת למלחמה בְּטְרוֹיָה, התעכב בחוף כי האלה אֶרֶטֶמִּיס, שכעסה על אֶגְמֶמְנוֹן על שהרג צבי יקר לה, השתיקה את הרוחות. הנביא היווני קֶלֶכֶס הודיע שכדי לפייס את האֵלָה, אֶגְמֶמְנוֹן יצטרך לטבוח את בתו איפיגניה.

ומי שלא מת בקרב: הוא חזר מדי יום ביומו
אל האישה והילדים שלו –
הנאות שהיוונים לא חלמו עליהן.

ותקשיבי לאמת על הקטור,
שהגורל שלו מכאיב לך כל כך:
הוא מת, כן, אבל כמו גיבור!
ומה גרם לזה? נכון, הפלישה היוונית:
אם היוונים היו נשאים ביוון,
אף אחד לא היה מגלה עד כמה הוא גיבור.
גם פריס, הוא התחתן לא פחות ולא יותר
עם הלנה, הבת של זאוס עצמו,
אבל אם הוא לא היה מתחתן איתה,
הייתה לו בבית אישה
שאף אחד לא היה מקדיש לה מילה.

400

כל איש נבון חייב להימנע ממלחמה.
אבל אם היא פורצת, והוא מת בגבורה –
זה מקנה למדינה כבוד
יותר ממוות של מוג-לב.
לכן, אימא, את לא צריכה לרחם על הארץ
ועל הנישואים שלי.
בעזרת הנישואים האלה אני אחסל
את האויבים השנואים שלי ושלך.

מקהלה

איך את צוחקת בשמחה על האסון במשפחה שלך!
את עוד תגלי, אולי, שאת פשוט טועה.

טלתיפיוס

אם אפולון לא היה מכניס בך שיגעון כזה,
היית משלמת ביוקר על כך
שאת שולחת את המפקדים שלי מהארץ

מאכזב לראות איך אנשים
 שנחשבים גדולים וחכמים
 לא טובים יותר בכלום
 מאלה שאין להם שום חשיבות.
 הנה, המצביא היווני העליון,
 אַגְמֶנוֹן בכבודו ובעצמו,
 נכנע לתשוקה שגרמה לו לבחור במטורפת הזאת.
 אני איש פשוט, נכון, אבל לא הייתי רוצה לעצמי
 את המיטה שלה.

[לְקִסְנֶדְרָה] את, יש לך מוח עקום,
 אז אני משליך לכל הרוחות
 גם את הנביחות שלך על היוונים
 וגם את השבחים לטְרוֹיָאִים.
 בואי אתי עכשיו לספינות –
 זיווג ממש נחמד למפקד שלנו...

[לְהֶקְפָּה] ואת, כשאודִיֶסֶאוס ירצה לקחת אותך,
 לכי אתו. תהיי משרתת של אשתו פְּנֵלוֹפֶּה –
 כולם כאן אומרים שהיא אישה טובה.

קְסִנֶדְרָה

[לְהֶקְפָּה ולמקהלה] פֶּה גדול יש למשרת הזה, מה!
 למה בכלל קוראים להם בשם המכובד "שליחים",
 ליצורים האלה שכולם שונאים,
 כשהם בסך הכול שרתים קטנטנים
 שמתרועעים מסביב למדינות ומלכים?

[לְטֵלֵיפִיוֹס] אתה אומר שאימא שלי תגיע
 לארמון של אודִיֶסֶאוס? אז מה לגבי המילים
 שאָפּוֹלוֹן לחש בתוכי, שאומרות שהיא תמות כאן?

על שאר הדברים שהוא אמר לי עליה –

430

אני אשתוק, לא אתן שישפילו אותה.²²

מסכן אוֹדִיסֵאוֹס, הוא לא יודע מה מחכה לו.

האסונות שלי ושל הֶטְרוֹיָאנִים ייראו לו זהב.

אחרי עשר שנים מלאות, נוסף על עשר השנים כאן,

הוא יגיע לבד למולדת שלו,

כפוף מרוב זיכרונות איומים

על הַמֵּצֵר הצר שעל הצוק לצדו

גרה המפלצת כְּרִיבְדִּיס,

על הקִיקְלוֹפ אוכל האדם

שחי לו בהרים, על קִירָקָה המְכַשֶּׁפָה

שהופכת אנשים לגורי חזירים,

על הספינות שטבעו, על התשוקה ללוטוס,

על הפרות הקדושות של אל השמש,

440

שהבשר המדמם שלהן

געה פתאום באוזני אוֹדִיסֵאוֹס.

בקיזור, הוא יֵרֵד לשאול בחיים,

יחמוק מסכנות הים, רק כדי להגיע הביתה

ולמצוא שם אינסוף בעיות.²³

אבל מה אני מְהַגֶּגֶת על הצרות של אוֹדִיסֵאוֹס?

[לְטֵלְתִּיפִיּוֹס] בוא נלך, מהר! אני אתחתן לי בשאול

עם האָרוֹס שלי. אַח, מנהיג יווני, בלון יומרני,

בחושך יקברו אותך, טינופת, לא ביום!

גם את הגווייה העירומה שלי הם ישליכו,

ונחלים שוצפים ממִי חורף

יסחפו אותי לחיות הטורפות,

450

שיחגו, איך יחגו על הבשר שלי.

²² הֶקֶפָה הפכה לכלבה, ועל שמה נקרא הצוק "קִינוֹסְמָה" (קבר הכלבה) במערב מיצר הֶדְרִדְנִלִּים (ראו הֶקֶפָה, 1274-1258).

²³ הַאֹדִיסֵאָה של הוֹמֵרוֹס על קצה המזלג. קְסֵנְדֵרָה עוברת על האירועים המרכזיים במסעו בן עשר השנים של אוֹדִיסֵאוֹס מהרגע שיצא מִטְרוֹיָה ועד שחזר סוף-סוף לביתו, וכן על מה שהתרחש בביתו עם חזרתו.

מניחה את ידיה על זרי הדפנה המסמלים את תפקידה ככוהנת אפולון.

אי יורים של האל שאני כל כך אוהבת, אפולון,
סמלים מעוררי השראה, שלום !

תולשת מראשה ומצווארה את הזרים ומשליכה אותם.

השארתי מאחוריי את החגיגות שפעם נהניתי מהן.
לכו, אני קורעת אתכם מהגוף שלי !
ולפני שהגבר יזהם אותי,
אני אשליך אתכם לרוחות המהירות,
שיקחו אתכם אליך, אפולון.

איפה הספינה של הגנרל ? על איזה סיפון לעלות ?
קדימה, תנבח על המפרשים שיתמלאו ברוח –
אתם לוקחים איתכם ליוון
את אחת משלוש בנות הנקמה.²⁴

שלום, אימא. אל תבכי.
מולדת יקרה,
אחים מתחת לאדמה ואבא שהוליד אותנו –
לא תחכו לי הרבה זמן !
אני אגיע מנצחת אל ארץ המתים,
אחרי שאחריב את בית אַגְמֶמְנוֹן, שחיסל אותנו.

460

קְסֶנְדְּרָה, טֵלְחִיפִיֹס וחיילים יוצאים מימין. הֶקְכָה מתמוטטת על הארץ.

מקהלה

[למשרתות של הֶקְכָה] הֵי, עוזרות של הֶקְכָה הזקנה,

²⁴ שלוש האַרְיִנִיּוֹת הן האלות המענישות על פשעים, ובעיקר על רצח בתוך המשפחה. בקטע הנוכחי קְסֶנְדְּרָה מתכוונת
אולי לעצמה, לקליטימֶסְטֶרָה ולמאהב שלה – אֵיגִיסְתוֹס.

אתן לא רואות שהגברת
התמוטטה על הארץ בלי מילה מהפה ?
תעזרו לה. מה אתן נותנות לה
ליפול ככה, עלובות שכמוכן ? תקימו אותה !
המשרתות ממהרות לעזור לה לקום.

הַקָּפָה

[למשרתות] תניחו לי לשכב על הארץ —
עזרה, אם לא צריך אותה, היא לא עזרה בכלל.

470

[לבנות המקלה] מה אתן מתפלאות שאני מתמוטטת
אחרי כל מה שאני סובלת, וסבלתי, ואסכול עוד ?
הו אלים ! כן, אני יודעת שאני קוראת
לבעלי ברית לא אמינים,
אבל — זה עושה טוב לקרוא לאלים
כשאנחנו נמצאים בצרות.
אז מתחשק לי קודם כל
לשיר על החיים הטובים שהיו לי.
ככה החיים הרעים שלי עכשיו
יעוררו יותר חמלה.

480

הייתי נסיכה והתחתנתי עם משפחת מלכים.
הבאתי לעולם ילדים מדהימים, לא סתם אפסים,
האנשים הכי מובחרים בטרֹוֹיָה !
שום אישה טְרוֹיָאֵנִית, יוֹוִיָּה, או אחרת,
לא יכלה להתפאר לה בְּיָלִידִים כאלה.
ראיתי אותם איך הם נופלים מתחת לחרב יוון,
ומרוב אבל גזרתי את השיער הזה
והנחתי אותו על קברם.
גם על אבא שלהם, פְּרִיָאֶמוֹס, בכיתי,
במו עיניי ראיתי — לא סיפרו לי את זה —
איך הוא נשחט על המזבח בארמון,

איך המדינה שלנו נכבשת.
 והבנות הבתולות שלי, שגידלתי אותן להתחתן
 עם בעלים מעולים, ראויים להן –
 לאויבים שלי גידלתי אותן,
 מהידיים שלי חטפו לי אותן.
 כבר אין לי תקווה שהן יראו אותי, ואני אותן.

490

ומהי גולת הכותרת לכל האסונות האלה?
 אני אגיע ליוון כשפחה זקנה!
 יצו עלי לעשות שם דברים
 שישפילו את הראש הלבן שלי:
 לפתוח את הדלת למי שדופק
 או לאפות לחמים במטבח – אני, האימא של הקטור!
 על רצפה אני אשכיב את הגב המקומט שלי,
 לא על מיטה של מלכה!
 בלויי סחבות ילבש הגוף המצומק שלי –
 עלבון לתואר מלכה!
 אח, איזה סבל עברתי, איזה סבל אני אעבור,
 והכול בגלל חתונה אחת של אישה אחת, יחידה!

500

קסנדרה מרחפת שלי,
 איך ולמי איבדת את הפתולים שלך!
 ואת, מסכנה, איפה את, פוליקסנה?
 מכל הילדים שנולדו לי
 לא נשארו אף בן ואף בת שיוכלו לעזור לי עכשיו.
 אז למה להרים אותי מהרצפה? למה אתן מצפות?
 קחו את מי שפעם, בטרויה, הלכה ברגל מעודנת,
 ועכשיו היא סתם שפחה,
 קחו אותי למיטה של קש ולכרית מאבן,
 תנו לי ליפול שם, להתפגר, לטבוע בתוך הדמעות שלי.
 אל תגידו על אף אחד שהוא מאושר
 לפני שהוא עוצם את העיניים ומת.

510

המשרתות של הקבה עוזרות לה לקום ולעבור לירכתי הבמה, מול דלת האוהל.

מזמור מקהלה ראשון

שִׁירִי לִי מוֹזָה עַל טְרוּיָה
קִינָה חֲדָשָׁה רְטוּבָה מְדַמְעוֹת.
אֶסְלֹסֵל אֶת הַשִּׁיר עַל טְרוּיָה,
אֵיךְ סוֹס הָעֵץ שֶׁל הַיּוֹנִים
הִדְהִיר עָלֵי חוֹרְבָן וְשָׁבִי,
כְּשֶׁהַשָּׂאִירוֹ אוֹתוֹ בְּשַׁעַר הָעִיר,
צוּהֵל עַד הַשָּׁמַיִם, עָטוּי בְּקִשׁוּטֵי זָהָב,
מַעֲבֵר מֵרֹב לִוְחָמִים וְכָלִי נֶשֶׁק.
הָעַם עָמַד עַל הַמִּבְצָר הַטְּרוּיָאֲנִי
וְהָרִים אֶת קוֹלֹ בְּצַרְחָה:
”הַמֶּלֶחֶמָה נִגְמְרָה!
תִּבְיֹאוּ אֶת הַפֶּסֶל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה
לְמִקְדָּשׁ שֶׁל אֶתְנָה, הָאֱלֹהִים!”
מִי הִצְעִירָה, מִי הִזְקֵן,
שֶׁלֹא הִגִּיעוּ מִבֵּיתָם בְּרִיצָה?
בְּשִׁמְחָה וּבְזִמְרָה קִבְּלוּ
אֶת הַתְּחִיבוּלָה שֶׁהַשְּׁמִידָה אוֹתָם.
כָּל הָעַם הַטְּרוּיָאֲנִי שָׁעֵט אֶל הַשַּׁעַר,
לְכַבֵּד בְּשִׁי אֶת אֶתְנָה,
הַבְּתוּלָה בֵּת סוֹסֵי הָאֱלֹמֹת,
וְלָתֵת לָהּ אֶת גּוֹשׁ עֵץ הָאוֹרֶן,
מֵאֲרֵב יְוֹנֵי מִפְּסָל.
הֵם הִקִּיפוּ אוֹתוֹ בְּחִבָּלִים מִפֶּשֶׁתָּן,
גָּרְרוּ אוֹתוֹ כָּמוֹ אֶת הַסְּפִינּוֹת הַשְּׁחֹרוֹת,
וְהִצִּיבוּ אוֹתוֹ בְּמִקְדָּשׁ שֶׁל אֶתְנָה,
הִצִּיבוּ מָוֶת לְאַרְצָנוּ.
וּכְשֶׁאֲפִלַּת הַלִּילָה כִּיסְתָּהּ
אֶת הַזִּיעָה וְהַשְּׁמִחָה שֶׁלָּהֶם,

550

לוֹו צְלִילִי הָאָבוּב מְלוּב
אֶת הַזְמָרָה הַטְרוֹיָאנִית,
וְהַצְעִירוֹת קַפְצוֹ וְרִקְדּוֹ,
שָׁרוּ לָהֶן שִׁירִים עֲלִיזִים.
בְּבִתִּים זָהָר עֲדִין אֹר הַלְפִיד,
הַטִּיל עַל פָּנֵי הַיְשָׁנִים צִלִּים מְהַבְהָבִים.

560

בְּזֶמֶן הַזֶּה רִקְדָּתִי בְּאֶזְזוֹר הַמְקַדָּשׁ
וְשִׁירִי לְכָבוֹד הָאֵלָה,
כְּשֶׁלְּפַתַּח צָרְחָה מְשַׁתְּקֶת חַיִּים
עוֹפְפָה מַעַל בְּתִיָּה שֶׁל טְרוּיָה
וְנִתְלָתָה עַל הַמְבָצָר הַגְּבוּהָ.
פְּעוּטוֹת מְתוּקִים נִלְחָצוּ בְּאִמָּה
אֶל שׁוּלֵי הַשְּׂמֶלֶה שֶׁל אִמָּם.
אֵל הַמְלַחֲמָה פָּרַץ לוֹ מִן הַמַּאֲרֵב —
זוֹ הָיְתָה הַתְּכֵנִית שֶׁל אֶתְנָה.
הַטְרוֹיָאנִים נִשְׁחָטוּ עַל גְּבֵי מְזֻבְחוֹת,
רָאשִׁים נֶעְרְפוּ בְּשִׁנָּתָם,
וְהַצְעִירוֹת הָאֶלְמָנוֹת הִגְשׁוּ
כָּזָר נֶצְחוֹן לִיָּוֶן,
לְלֶדֶת יְלָדִים לְכוֹבָשִׁים
וְצַעַר, צַעַר לְאִמָּא טְרוּיָה.

מערכה שנייה

אָנדרומָכָה ובנה אַסטיאַנָקס נכנסים משמאל, רכובים על גב עגלה עמוסה בשלל מטרותיה, ומלווים במשמר יווני.

מקהלה

הַקָּבָה, את רואה ?

אָנדרומָכָה על עגלה יוונית.

570

צמוד לשדיים העולים ויורדים שלה

יושב אַסטיאַנָקס המתוק, הבן היחיד של הַקָּטוֹר.

הַקָּבָה

[לאָנדרומָכָה] מסכנה, לאן לוקחים אותך ?

יושבת לך ליד הנשק של הַקָּטוֹר והשלל מטרותיה –

הבן של אַכילֵס יקשט ברכוש הזה

את המקדשים בארץ שלו.

אָנדרומָכָה והַקָּבָה פוצחות בדואט לירי עד שורה 606.

אָנדרומָכָה

הַאֲדוֹנִים הַיּוֹנִים לוקחים אותי.

הַקָּבָה

אוי אוי.

אָנדרומָכָה

לָמָּה אַתְּ מִיִּלְלֵת אֶת הַיִּלְלוֹת שְׁלִי ?

הַקָּבָה

אי אי...

אָנדרומָכָה

...על הסבל הזה...

הקפה

הוֹ זאוס !

אנדרומקה

ועל האסון !

580

הקפה

ילדים שלי...

אנדרומקה

...פעם היינו.

הקפה

הלך האשר, הלכה טרויה...

אנדרומקה

...המספנה.

הקפה

...והילדים האצילים שלי.

אנדרומקה

טפו ! טפו...

הקפה

טפו, כן, על ה...

אנדרומקה

...צרות שלי.

הקפה

כמה עצוב הגורל...

אנדרומקה
...של המדינה...

הקפה
...שהופכת לעשן.

אנדרומקה
הלואי שתבוא, בעלי...

הקפה
מסכנה, את קוראת לכן שלי?
הוא בשאול עכשיו.

אנדרומקה
...לשמר על אשתך!

590

הקפה
אתה, החרבן של היונים,
אתה הבכור שילדתי לפריאמוס
מכל הילדים שהיו לי —
קח אותי לשאול!

אנדרומקה
הגעגועים החזקים האלה...

הקפה
כמה כאב וסבל.

אנדרומקה
...למדינה המחטלת...

הקפה

צער על גבי צער !

אנדומקה

...בגלל הרע שגלו האלים

על כך שהבן שלך, פריס,

נצל מהמנות כשהיה בעריסה,

הבן שהחתנה הנתעבת שלו

השמידה את חומותיה של טרויה.

הנה, ליד המקדש של אתנה,

שרועות הגופות השחוטות,

והנשרים תולשים את בשרן.

הוא, הוא שהניח על טרויה

את הפכד של על העבדות.

600

הקפה

אי מולדת, אי מסכנה...

אנדומקה

...אני עוזבת אותך ובוכה...

הקפה

...את רואה עכשיו את הסוף הכואב.

אנדומקה

...בוכה גם על הפית שבו נולד לי הבן.

הקפה

ילדים שלי, לאמא אין מדינה,

אמא נפרדת מכם.

איזה אבל, איזה כאב !

דמעות על דמעות נשפכות

על הבתים ההרוסים שלנו.

המתים – לפחות לא כואב להם.

606

סוף דואט לירי.

מקהלה

כמה מתוקות הדמעות והקינות
למי שהמזל התאכזר אליו,
כמה מתוקים לאוזניו צלילים נוגים כאלה.

אנדרומקה

610

אימא של הקטור, הגבר
שחיסל המון יוונים – את רואה ?
[מצביעה על עצמה ועל כל תכולת העגלה]

הקפה

אני רואה איך האלים עובדים :
הם בונים מגדלים לגמדים,
ומוחצים את הגדולים.

אנדרומקה

לוקחים אותי כשלל, יחד עם הבן שלי.
העולם השתנה לגמרי – אציל הופך לעבד.

הקפה

הכפייה היא זוועה.
רק עכשיו קרעו ממני את קסנדרה.

אנדרומקה

טפו ! איאס הבריון לא הספיק,
אז עכשיו מופיע עוד אחד ?
אבל את עומדת לסבול גם מכיוון אחר.

הקפה

620

אני סובלת כבר מכל כיוון.
זוועה מתחרה בזוועה.

אַנְדְּרוּמָכָה

הילדה שלך פּוֹלִיקְסָנָה, היא מתה –
נשחטה על הקבר של אָכִילֵס, לפייס את הגווייה שלו.

הֶקְפָּה

אִי. לזה התכוון טֵלְתִיבִיוֹס
כשדיבר איתי מקודם בצורה לא ברורה,
אִי – כמה ברורה עכשיו.

אַנְדְּרוּמָכָה

כשראיתי אותה, ירדתי מהעגלה
לעטוף את הגופה שלה ולהתאבל עליה.

הֶקְפָּה

בת שלי, איך שחטו אותך בלי רחמים!
באיזו רשעות רצחו אותך!

אַנְדְּרוּמָכָה

היא מתה כמו שהיא מתה, אבל היא מתה לפחות –
זה גורל יותר טוב מחיים כמו שלי.

הֶקְפָּה

ילדה, לחיות זה לא אותו דבר כמו למות –
במוות אין כלום, בחיים יש תקווה.

אַנְדְּרוּמָכָה

הֶקְפָּה, אימא, את כמו אימא שלי,
תקשיבי לדבר יפה, שהלב שלך יִשְׁמַח קצת.
למתים כבר שום דבר לא כואב.
לדעתי, לא להיוולד זה אותו דבר כמו למות,
ועדיף למות מלחיות חיים רעים.
מי שמגיע לפסגה ונופל ממנה –

השכל שלו משתבש.

פּוֹלִיקְסָנָה מתה. כמו מִיִּשְׁהוּ שלא נולד,

היא לא יודעת כלום על הסבל שעבר עליה.

אבל אני, שרציתי שם טוב לעצמי

וגם זכיתי בו, לא הצלחתי לשים את היד על המזל הטוב.

בתור אשתו של הֶקְטוֹר טרחתי על כל התכונות

שאנשים מעריכים בנשים.

קודם כל – אם יש לאישה שם רע או לא –

עצם העובדה שהיא לא נשארת בבית כבר מעוררת סקנדל.

לא היה לי חשק לזה, אז נשאיתי בבית.

לא הכנסתי לסלון פטפוטים של נשים,

והסתפקתי לי במורה נהדר – בשכל שלי.

עמדתי מול בעלי עם לשון שקטה ועין רגועה.

ידעתי איפה אני צריכה להתעקש ואיפה לוותר לו.

בזכות הדברים האלה, השם שלי הגיע

לצבא היווני וזה מה שחיסל אותי:

כשתפסו אותי בשבי, הבן של אָכִילֵס

רצה להפוך אותי לאשתו – אותי להפוך לשפחה

בבית של מי שרצחו את כל המשפחה שלי.

עכשיו, אם אניח בצד את האהבה שלי להֶקְטוֹר

ואפתח את הלב לבן של אכילס, יגידו שאני בוגדת במת.

מצד שני, אם אשנא את הבן של אכילס,

שהוא גם האדון שלי, הוא יתעב אותי.

אבל אומרים שלילה אחד

מפיג את הסלידה של אישה מהמיטה של גבר.

אני יורקת על האישה שבשביל רומן חדש

משליכה את בעלה ומתאהבת באחר.

אפילו סוסה שמפרידים מבן הזוג שלה

לא מרימה בקלות את העול החדש.

הֶקְטוֹר שלי, אתה היית כל מה שחלמתי עליו:

נבון, מיוחס, עשיר ואמיץ !
 הייתי בתולה כשלקחת אותי מהבית של אבא שלי,
 והיית הראשון שהצמיד למיטה
 את כל הגוף הצעיר שלי.
 עכשיו אתה מת, אז לוקחים אותי
 כשבוית מלחמה ליוון, כדי להיות שפחה שם.

הַקָּפָה, את בוכה על פוֹלִיקְסָנָה :
 את לא רואה שהחיים שלי רעים יותר מהמוות שלה ?
 לא נשארה לי אפילו תקווה – הנחמה שמלווה את כולם.
 אני לא משלה את עצמי שיהיה לי טוב בעתיד,
 גם אם לחיות באשליות זה נעים.

מקהלה

את סובלת עכשיו בדיוק כמוני.
 בקינה שלך על עצמך את מראה לי עד כמה
 אני שקועה עמוק בבוץ.

הַקָּפָה

אני עצמי לא עליתי מעולם על ספינה,
 אבל אני יודעת על זה מצוירים ושיחות.
 למשל, שאם המלחים נקלעים
 לסערה מתונה יחסית
 הם עושים כל מאמץ להיחלץ מסכנה –
 אחד עומד ליד ההגה, אחד ליד המפרשים,
 ואחד מרוקן את המים שמתפרצים לספינה.
 אבל אם הים מתפרע, מנפנף את השיער הלבן שלו,
 הם נכנעים לגורל,
 ומפקירים את עצמם לגלים.
 ככה גם אני: מרוב אסונות אין לי מילים.
 אני מניחה לצרות שיעשו בי מה שהן רוצות
 וסותמת את הפה –
 כזה גל של זוועות האלים ניפצו עלי.

700

אבל ילדה שלי, תעזבי את מה שקרה להקטור,
הדמעות שלך לא יחזירו אותו לחיים.
כבדי את האדון שלך ובעלך החדש,
ותפתי אותו, בהתנהגות שלך, לאהוב אותך.
אם תעשי את זה, תשמחי את כל היקרים לך,
ותגדלי את הנכד שלי להיות המושיע של טרוֹיָה,
כך שיום אחד הוא יקים שוב את המדינה
ופעם נוספת היא תעמוד על הרגליים.

מאמצת את מבטה לימין הבמה.

מה עכשיו? מי המשרת היווני הזה שמגיע לכאן?
מה הוא בא להודיע הפעם?

טֶלְתִּיפִּיוֹס נכנס מימין בליווי חיילים.

טֶלְתִּיפִּיוֹס

710

אשתו של הקטור, האיש הכי אציל בטרוֹיָה,
אל תשנאי אותי. לא מרצוני אני עומד להודיע לך
את מה שמסרו לי ביחד היוונים והמפקדים שלהם.

אַנְדְּרוֹמָכָה

איזו פתיחה רעה! מה קרה?

טֶלְתִּיפִּיוֹס

הם החליטו שלילד כאן... [מצביע על אֶסְטִיאָנְקֶס] איך לומר את זה?

אַנְדְּרוֹמָכָה

מה, שיווני אחר יהיה האדון שלו?

טֶלְתִּיפִּיוֹס

שום יווני לא יהיה אף פעם האדון שלו.

אָנדרומָכָה

אז הוא יישאר כאן, כשריד אחרון לטרויאנים?

טֵלֶתִיפִיוֹס

אני לא יודע איך לספר לך את החדשות הרעות. לא קל לי.

אָנדרומָכָה

תודה על ההתחשבות שלך. קדימה, ספר.

טֵלֶתִיפִיוֹס

הם עומדים להרוג את הבן שלך.

עכשיו את יודעת את האמת הרעה.

אָנדרומָכָה

אוי! אלה חדשות יותר גרועות

אפילו מהחתונה שמחכה לי שם!

720

טֵלֶתִיפִיוֹס

אודִיֶסֶאוס דיבר באסיפת היוונים,

והנאום שלו הכריע את הכף...

אָנדרומָכָה

אי, הסבל שלי כבר עובר כל מידה.

טֵלֶתִיפִיוֹס

...הוא אמר שאסור לתת לבן של איש גדול כזה

להמשיך לחיות...

אָנדרומָכָה

הלוואי שיאמרו את אותו הדבר על הילדים שלו!

טֵלֶתִיפִיוֹס

...ושצריך להשליך אותו מהחומות של טְרוֹיָה.
אֶנְדְּרוֹמָכָה מצמידה אליה את אֶסְטִיאָנְקֶס.

730 טוב, תהיי חכמה ותשלימי עם זה.
אל תיצמדי אליו. קבלי את הצרות באצילות.
אין לך שום כוח, אז אל תנסה להיראות חזקה.
אין לך אף אחד להגן עלייך. זהו, זה המצב.
המדינה שלך מחוסלת, בעלך מחוסל,
את תחת השלטון שלנו, ונגד אישה אחת,
נדמה לי, אנחנו מסוגלים להילחם.
בגלל זה אני רוצה שלא תהיי חמומת מוח
ותתחילי לריב, או תעשי משהו שיבייש אותך
או יעורר שנאה נגדך. ואל תטיחי קללות ביוונים.
כי אם תגידי משהו שירגיז אותם,
הבן שלך לא יזכה לקבורה ולא לשום חמלה.
אבל אם תשתקי ותשלימי עם הגורל שלך,
הגווייה של הילד תזכה לקבורה
והיוונים יתייחסו אלייך יפה.

740 אֶנְדְּרוֹמָכָה
בן מתוק שלי, אתה מכובד מדי,
בגלל זה האויב יהרוג אותך, ואני אשאר לי גמורה.
היחוס של אבא שלך,
שלאחרים הוא הצלה, בשבילך הוא מוות!
האצילות שלו לא הייתה לטובתך.

אי, מיטת הכלולות העצובה שלי,
הנישואים שבשבילם הגעתי פעם לארמון של הֶקְטֹור,
אבל לא כדי ללדת בן שיהיה הקרבן של יוון,
אלא שיהיה השליט של אסיה הדשנה!

750 בן שלי, אתה בוכה? אתה מבין מה יעשו לך?
למה אתה נצמד לי בין קפלי השמלה

כמו גוזל בין הכנפיים ?
 הָקְטֹר לא יבוא מתוך האדמה
 עם הכידון המפורסם ביד, כדי להציל אותך,
 גם לא הקרובים שלו, ושום כוח טְרוֹאָנִי.
 אתה תיפול מלמעלה, ככה, בנפילה קשה,
 תשבור את המפרקת ותפסיק לנשום.
 הו מחמד שלי, גוזל אהוב של אימא,
 אַח, הריח המתוק מהגוף שלך.
 אז ככה סתם השדיים האלה
 הזינו אותך כשהיית בחיתולים,
 סתם התבליתי לי מרוב עמלנות.
 עכשיו, וזה לא יחזור לעולם,
 חבק את אימא שלך,
 תידבק לאישה שילדה אותך,
 שים את הידיים שלך מסביבי,
 ותצמיד אליי את השפתיים האלה.

760

אוי, יוונים, סדיסטים ברברים,
 למה אתם הורגים את הילד הזה
 שלא אשם בכלום ?
 הֶלֶנָה, הֶלֶנָה, את לא הבת של זֵאוּס !
 אלף אבות אני אומרת הולידו אותך :
 קודם כל רוח הנקמה, אחר כך הקנאה,
 ורצח, ומוות, וכל הרוע שצומח בעולם !
 אני בטוחה שזֵאוּס לא הוליד אותך —
 אֶת מלאך המוות של אינסוף יוונים וטְרוֹאָנִים.
 הלוואי שתמותי !
 עם העיניים היפות שלך החרבת בלי בושה
 את כל המדינה המופלאה הזאת !

770

אז קדימה, קחו ותזרקו אותו,
 אם זה מה שאתם רוצים ! תחגגו על הבשר שלו !
 אין מה לעשות, האלים בעצמם הורסים אותנו,

ואנחנו לא יכולות להציל את הילד הזה.

[למקהלה] תעטפו את הגווייה שלי

ותזרקו אותה לתוך הספינה !

הא, לאיזו חתונה נפלאה אני הולכת

אחרי שאיבדתי את הילד שלי !

מקהלה

780

טְרוֹיָה מסכנה, כמה אלפים איבדתְ

בגלל אישה אחת ונישואים שנואים !

טִלְתִּיפִּיוֹס

בוא, ילד. עזוב את החיבוק האוהב

של אימא העצובה. טפס לשם – אתה רואה ? –

למעלה, לחומות של אבא שלך.

שמה – ככה החליטו – החיים שלך...

[לחיילים שבאו אתו] קָחו אותו !

החיילים מושכים את אֶסְטִיאָנְקֶס מידי אַנְדְרוֹמָכָה.

שליחויות כאלה צריך לבצע

מישהו בלי לב, יותר אכזר ממני.²⁵

טִלְתִּיפִּיוֹס והחיילים יוצאים משמאל, יחד עם אֶסְטִיאָנְקֶס. אַנְדְרוֹמָכָה יוצאת מימין על העגלה, מלווה בחיילים.

הַקָּה

790

ילד שלי, הבן של הבן שנגמר לי,

חומסים את החיים שלך מאימא וממני.

מה יהיה עליי ? מה אני יכולה לעשות בשבילך ?

הנה, לחבוט בראש !

²⁵ השליח טִלְתִּיפִּיוֹס מסתמן עד כה, וכן עד סוף המחזה, כדמות טובת לב הנאלצת לבצע את מה שהייתה שמחה להימנע ממנו. כולנו מכירים את הדמות הזאת מההיסטוריה, והיא מככבת בשלטון הסטליניסטי, הנאצי, הפשיסטי, ועוד. היא מככבת לא פחות גם סתם בחיי היומיום שלנו: החייל, השוטר, עורך הדין, הפקח, הפקיד, ועוד, שבשם המדינה ומוסדותיה השונים "עושה בסך הכול את העבודה שלו".

הנה, להכות בחזה ! –
רק על זה יש לי שליטה.
אוי על המדינה שלי, אוי לי עליך !
איזה אסון לא נפל עלינו ?
מה עוד חסר כדי לדהור אל תוך חורבן גמור ?

מזמור מקהלה שני

800

הוּ טִלְמוֹן, מֶלֶךְ סְלָמִים —
אִי רוֹעֵשׁ מְגָלִים, מְזַמֵּם מְדַבְּרִים,
הַמְשַׁקִּיף עַל הָאֲקֻרְפוֹלִים הַקְדוֹשׁ,
שֵׁם הָאֱלֹהִים אֲתָנָה חֲשָׁפָה לְרֹאשׁוֹנָה
עֲנָף שֶׁל זֵית זָרוֹק, זֶר אֱלֹהֵי יַעֲטוֹר
לְאַתּוֹנָה הַזוֹהֶרֶת —
בָּאתָ בָּאתָ עִם הָרְקוֹלָס הַקָּשֶׁת
לְחַלֵּק אֶתוֹ מֵעַלְלֵי גְבוּרִים
וּלְבָזוֹ אֶת טְרוּיָה טְרוּיָה,
הַמְדִינָה שְׁנִיגְמָרָה לָנוּ.
בָּאתָ מִזְמָן מִיָּוָן.²⁶

810

הָרְקוֹלָס רוּמָה — הוּא לֹא קָבַל מִלְּאוּמָּדוֹן
שֶׁמֶלֶךְ עַל טְרוּיָה אֶת הַסּוֹסִים שֶׁהוֹבְטָחוּ לוֹ.
הָרְקוֹלָס זַעַם — הוּא יֵצֵא מִיָּוָן וְהַפְרִיחַ
אֶת הַמִּתְקַפָּה הָרֹאשׁוֹנָה עַל אֶרֶצְנוּ.
עַל הַחוּף מוֹל הַחוּמוֹת הָאֱלֹהִים
הַנִּיחַ לַמָּשׁוֹט מִבֵּיתֶךָ הַיָּמִים,
הַטִּיל עוֹגֵן מִיִּרְכַּתִּי הַסְפִּינָה
וַיֵּרֶד מִמֶּנָּה עִם קִשְׁתּוֹ הַדְּרוּכָה
לְשֹׁתֵל אֶת הַמְּוֹנֹת בְּלֵב לְאוּמָּדוֹן.
בְּמִשְׁבֹּת אָדוֹם שֶׁל אֵשׁ שֶׁל אֵשׁ
מוֹטֵט אֶת שְׁנֵי הַחוּמוֹת
וְשָׁדַד אֶת אֶרֶץ טְרוּיָה.
פְּעָמִים, בְּשִׁתִּי הַתְּקַפּוֹת,
שִׁתָּה הַפִּידוֹן הַצָּמָא

²⁶ טִלְמוֹן, אחיו של פִּלְאוּס (אביו של אֶכִּילָס), היה מלך האי סְלָמִים הסמוך לאתונה. הוא עזר להֶרְקֵלֶס לחסל את טְרוּיָה, כשהמלך שלה, לְאוּמָּדוֹן, רימה את הֶרְקֵלֶס ולא נתן לו את הסוסים שהבטיח לו אם יציל את בתו (של לאומדון) ממפלצת ים.

820

את חיי הטרואנים שקרסו עם עירם.

אם כך, גנימֶדס, בנו של לאומֶדון,

סתם אתה הולך מעדנות

בין גביעים מזֶהב

וגודש את הכוס של זאוס בִּיין —

אי, מְלָצֵר מהולל!

ראה, המדינה שִׁילְדָה אותך בוערת!

כמו צפור על גוזלֶיהָ

830

גונחים חופי הים

על הבָּעֵלִים,

על הִילָדִים,

על האמהות הזקנות!

הברכות הצלולות שרחצת בָּהֶן,

מֶרְכָּזִי הספורט שרצת בָּהֶם —

חסלו, ואלו אתה

מַעֲכֹז לך מול זאוס

בפנים נעריֹות, יפֹות משלֹוה,

בזמן שתרב יוֹן משמידה לָהּ

את הארץ שלך.²⁷

840

אָרוֹס, אל מחדיר אֶהְבָּה

בִּלְבַּב בְּנֵי הַשָּׁמַיִם,

אָרוֹס, פֶּעַם בָּאת

אל גגות ארצנו —

הו, איך פִּאֲרַתְּ אֶת טְרוֹיָה,

כְּשִׁכְרַתְּ בְּרִית נְשׁוּאִים

בינה לבין האלים!

הא, אלים! אלו זאוס

הזיו את הזרת למען גנימֶדס...

מה הטעם להאשים עוד את זאוס?

²⁷ זאוס, שחטף את גנימֶדס הטרואני להיות המאהב ומלצר היינות שלו, מביט בשוויון נפש על המדינה הנשרפת ולא עוזר לה.

אָבֶל אֵיף אַילֶת הַשַּׁחַר,
 שְׁכַנְפִּיהָ צָחוּרוֹת וּמְפִיקוֹת
 אוֹר יָקָר לְבְנֵי הָאָדָם,
 אֵיף הִיא יִכְלֶה לְשִׁתֵּק
 כְּשֶׁרָאֲתָה אֶת הָאָרֶץ נַחֲרָבָת,
 אֵיף יִכְלֶה לְשִׁתֵּק
 כְּשֶׁטְרוּיָה נִהְרָסָה לָהּ מוֹל הָעֵינִים,
 בְּזֶמֶן שְׂבַעֲלָהּ,
 מִתְפִּיחַ הָרָחֹם שְׁלָהּ,
 הוּא טְרוּיָאנִי, מִהָאָרֶץ הַזֹּאת?
 טְרוּיָאנִי שְׁמֶרְכָבָת זָהָב,
 רְתוּמָה לְאַרְבָּעָה סוּסִים,
 חֲטָפָה לְכוֹכָבִים
 לְהִיּוֹת הַתְקָנָה הַגְדוֹלָה שֶׁל אֶרֶצְנוּ.
 אָבֶל זֶהוּ, הָאֱלִים הַפְּסִיקוּ
 לְאַהֲבָה אֶת טְרוּיָה.²⁸

²⁸ אָרוֹס, אל האהבה, היה אחראי להצית את לבו של זָאוֹס בתשוקה לְנִימְדָס ואת ליבה של איילת השחר בתשוקה לטִיתוֹנוֹס הטרואני (איילת השחר אהבה את טִיתוֹנוֹס, אחיו של המלך פְּרִיאָמוֹס, וביקשה מְזָאוֹס להעניק לו חיי נצח. אבל היא שכחה להוסיף שיהיו אלה חיי נעורים נצחיים, ולכן הוא מזדקן לנצח), אבל למרות האהבה שלהם לשני הטרואנים, הם לא נקפו אצבע למען טְרוּיָה.

מערכה שלישית

מְנָלְאוֹס נכנס מימין בליווי חיילים.

מְנָלְאוֹס

860

אָה, איזה יום זוהר ויפה !

היום אני, מְנָלְאוֹס,

אחרי כל שנות המלחמה האלה

עם הצבא היווני לצדי,

היום אני אניח את היד

על האישה שלי, הֶלֶנָה.

לא באתי לטְרוֹיָה בגללה,

כמו שאנשים רוצים לחשוב,

לא. באתי לתפוס את האיש שרימה אותי —

את המארח שלו ! — ושדד מהבית שלי את אשתי.

האיש ההוא, תודה לאלים, שילם על הפשע הזה,

הוא והארץ שלו, שקרסה מול הצבא היווני.

עכשיו, באתי לקחת את האישה הספרטנית —

אני לא נהנה לומר את השם

של מי שהייתה אשתי.

870

היא נמצאת באוהל הזה,

יחד עם שאר השבויות הטרואניות.

החיילים שלחמו כל כך קשה להשיג אותה,

נתנו לי להרוג אותה, או אם לא ארצה —

לקחת אותה בחזרה למולדת.

החלטתי לא להרוג פה את הֶלֶנָה :

אני אחזיר אותה ליוון, ושם היא תוצא להורג

כגמול לכל אלה שהיקירים שלהם

מתו כאן בטְרוֹיָה.

(לחיילים) קדימה, תיכנסו לאוהל,

תמשכו אותה החוצה מהשערות הרוצחות שלה!
כשהרוחות יתחילו לנשוב, ניקח אותה ליוון.

החיילים נכנסים לאוהל.

הַקָּפָה

הוּ זָאוּס, הוּ עוֹמֵק בְּלִי תַחְתִּית, תְּהִיָּה מִי שֶׁתְּהִיָּה —
בֵּין שֶׁאַתָּה חוֹק טֹבֵעַ אוֹ הַשְׁכָּל בְּבִנֵּי הָאָדָם²⁹ —
אֲנִי מוֹדָה לָךְ בַּתְּפִילָה:
אַתָּה עוֹבֵר בִּינִינוּ חֹרֵשׁ
וּמִנְחָה אֶת צַעֲדֵינוּ
בְּאוֹרְחוֹת הַצֹּדֵק.

מְנַלְאוּס

מָה זֶה? אֵיזָה תְּפִילֹת מוֹזְרוֹת לָאֵלִים!

הַקָּפָה

מְנַלְאוּס, אִם תִּהְיוּ אֶת אֶשְׁתְּךָ,
אֲנִי אֶגִּיד לָךְ — כָּל הַכְּבוֹד!
אֲבָל תִּשְׁתַּדֵּל לֹא לְהִסְתַּכֵּל עָלֶיהָ,
שֶׁהִיא לֹא תִצִּית בְּךָ תִּשְׁוֹקָה.
כִּי הִיא מִצִּיתָה עֵינֵיִם שֶׁל גְּבוּרִים,
מִבְעִירָה מִדִּינוֹת, שׁוֹרֶפֶת בָּתִּים!
כֹּזֵה חֹזֵק כּוֹחַ הַפִּיתוּי שֶׁלָּהּ,
כִּמוֹ שֶׁאַתָּה וְאֲנִי יוֹדְעִים
וְכָל אֱלֹהִים שֶׁסָּבְלוּ בְּגִלְלָהּ.

החיילים גוררים בכוח את הַלָּנָה מהאוהל. היא לבושה בהידור.

הַלָּנָה

²⁹ אֶרֶפִּי־דָס הוֹפֵךְ לְרֹגֵעַ אֶת הַקָּפָה לְאִי־טִלְקִטוּאִלִּית יוּוֹנִיָּה בֵּת זִמְנֹו, הָרֹאֶה בָּאֵל תּוֹצֵר דְּמִיוֹן אוֹ לִכְל הַיּוֹתֵר קוֹנְקְרֵטִיזָצִיָּה שֶׁל חוֹק טֹבֵעַ, וְלִכְן אֵין פֶּלֶא שֶׁהַחִיִּיל מְנַלְאוּס מְגִיב כְּפִי שֶׁהוּא מְגִיב.

מְנָלְאוּס, זוּ הקדמה מפחידה –
החיילים שלך הוציאו אותי בכוח מהאוהל.

אני די בטוחה שאתה שונא אותי,
אבל בכל זאת אני רוצה לשאול:
הגעתם להחלטה, אתה והיוונים,
מה תעשו עם החיים שלי?

900

מְנָלְאוּס
זאת לא הייתה החלטה קשה:
כל הצבא נתן אותך לי – לאיש שעשית לו עוול –
כדי להרוג אותך.

הֶלֶנָה
אז מותר לי להגיב נגד ההחלטה הזאת,
ולומר שאם אני אמות זה לא יהיה צודק?

מְנָלְאוּס
לא באתי לברכר, באתי להרוג אותך.

הֶקְפָּה
תקשיב לה, מְנָלְאוּס. אל תיתן לה למות
בלי הזדמנות לדבר, אבל תן לי אפשרות
להגיב על הדברים שלה.³⁰
אֵח, אתה לא יודע כלום
על ההתנהגות הנבזית שלה בטרֹוֹיָה!
אחרי שתשמע את הצד שלי ושלה
המסקנה תהיה רצחנית בשבילה –
היא לא תתחמק מהמוות.

910

³⁰ הֶקְפָּה, החוששת שהלנה תפתה את מְנָלְאוּס להשאיר אותה בחיים, רוצה להיות בטוחה שמְנָלְאוּס יֵדע את כל האמת על אשתו הבוגדת. בכל מקרה, מבחינת אֵוִרִיפִידֵס, זה בדיוק הרגע לספק לקהל האתונאי את מה שהוא אהב כל כך: התדיינות משפטית, או "אָגוֹן" – תחרות נאומים בין שני נצים.

מְנָלוֹס

זה יגזול זמן, אבל אם היא רוצה לדבר – שיהיה.
בכל אופן, כדאי שתדעי שאני נותן לה לדבר בזכותך,
ולא מתוך שום התחשבות בה.

הֶלְנָה

[פונה למְנָלוֹס] גם אם אני אהיה צודקת או לא,
סביר להניח שלא תענה לי,
כי אתה חושב שאני האויבת שלך.
בכל זאת, אענה לך אחת לאחת
על ההאשמות שלדעתי היית מטיח בי.

[מצביעה על הֶקְקָה] קודם כל,

כשהאישה הזאת ילדה את פְּרִיס,

היא ילדה את המקור לאסונות שלנו.

שנית, בעלה פְּרִיאָמוֹס חיסל את טְרוֹיָה ואוֹתִי

כשהתעלם מהחלום שלה שהיא תלד את הלפיד

שישרוף את טְרוֹיָה, ולא הרג מייד

את התינוק, כן, אני מתכוונת לפְּרִיס.

תקשיב למה שקרה אחר כך.

פְּרִיס שפט בין שלוש האלות, מי היפה ביותר:

אֶתֶנָה, כשוחד, הציעה לו

שינהיג את הטרואנים וישמיד את יוון;

הֶרָה הבטיחה לו את השליטה

על אסיה ואירופה, אם יעדיף אותה;

ואֶפְרוֹדִיטָה, שהעריצה את המראָה שלי,

הבטיחה לו אותי, אם תביס

את שתי האלות בתחרות היופי.

הלאה, שים לב איך הסיפור ממשיך.

אֶפְרוֹדִיטָה ניצחה את האֵלוֹת,

920

930

והנישואים שלי לפָּרִיס רק הועילו ליוון:
הברברים לא השמידו אתכם ולא שולטים בכם –
מה שהיה קורה אילו פָּרִיס בחר בַּאֲתֶנָה או בֶּהֶרָה.
אבל מה שהיה ברכה ליוון היה בשבילי קללה:
היופי שלי הרס אותי, ואני נאלצת לסבול קללות
על מה שהיה צריך לזכות אותי בכתר על הראש.

אתה בטח תגיד שעדיין לא הגעתי לנקודה החשובה:
איך התחמקתי בשקט מהבית שלך.
השֵׁד המדיח של האישה כאן לפניך [מצביעה על עצמה] –
תקרא לו פָּרִיס או מה שלא יהיה –
בא יחד עם אלת האהבה לצדו,
ואתה, אידיוט שכמוך, השארת אותו בבית שלך
והפלגת לך לנסיעת עסקים.

940

יפה. ועכשיו, אני אשאל רק את עצמי, לא אותך:
מה בדיוק עבר לי בראש
כשעזבתי עם גבר זר את חדר השינה שלי
ובגדתי במולדת ובבית?
תעניש את אֶפְרוֹדִיטָה ותהיה יותר חזק מִזְאוּס!
בכל האלים הוא שולט,
אבל ליד האֵלָה הזאת – הוא הופך לכלבלב.
אז צריך לסלוח לי.

950

בשלב הזה תוכל לומר דבר נכון, לכאורה:
כשפָּרִיס מת וירד לשאול,
והנישואים שאֶפְרוֹדִיטָה הסדירה נקטעו,
הייתי צריכה לעזוב את הבית
וללכת לספינות היווניות.
זה בדיוק מה שניסיתי לעשות!
השומרים בשערים והצופים בחומות
הם העדים שלי –
אני לא יודעת כמה פעמים הם גילו אותי

כשניסיתי בלי שירגישו לרדת בחבל מהחומות.

960

אם ככה, בעלי, איך זה יכול להיות צודק

להוציא אותי להורג?

פְּרִיס התחתן אתי בכוח,

ובבית שם בְּטְרוּיָה סבלתי כמו שפחה.

אף אחד לא הניח עליי זר ניצחון.

מְנָלְאוּס, אם אתה רוצה להיות מעל האלים,

אתה רוצה דבר טיפשי.

מקהלה

מלכה, בואי לעזרת הילדים שלך והמולדת!

חסלי את הנאום החלקלק של האישה הזאת –

היא עוטפת במילים יפות את הנבזות שלה,

וזה נורא, נורא!

הַקְּפָה

קודם כל, אני אעמוד לצד האֵלוֹת

ואֲרֵאָה שהאישה הזאת ממש לא צודקת.

לא נרָאָה לי שְׁהָרָה וְאֶתְנָה הבתולה

הגיעו לרמה כזו עמוקה של טיפשות

עד שְׁהָרָה תמכור את יוון לברברים

וְאֶתְנָה תשעבד את אתונה לְטְרוּיָאֲנִים.

הן לא הגיעו להר אֵידָה בְּטְרוּיָה

כדי להצטעצע בתחרות נוצצת

לבחירת מלכת היופי.

הרי איזו סיבה יש לְהָרָה, האֵלָה,

להשתוקק כל כך להיות יפה?

כדי לתפוס בעל יותר טוב מְנָאוּס?

וְאֶתְנָה, ממתי היא מחפשת לה בעל?

980

הרי היא התחננה לאבא שלה

להישאר בתולה רווקה.

הֶלֶנָה, תעשי לי טובה –

אם את רוצה לקשט בנוצות
את השפלות שלך,
אל תהפכי את האלות לטיפשות.
את לא תצליחי לשכנע אנשים נבונים.

אמרת שאפרודיטה – פשוט למות מצחוק! –
באה עם הבן שלי לבית של מְנֵלָאוֹס.
בשביל מה לה להתאמץ, אם היא יכולה
להישאר בשקט בשמיים ולהעביר אותך
ואת כל העיר שלך – כולה! – ישירות לטְרוֹיָה?
הבן שלי היה יפה בצורה יוצאת מן הכלל,
וכשראית אותו, טָרַח –
השכל שלך הפך אפרודיטה, אלת האהבה.
בכל פעם שאנשים מאבדים את השכל
ומזילים ריר מרוב התגרות,
הם קוראים לזה "אפרודיטה".

990

ראית את פָּריס לבוש בבגד אוריינטלי
ונוצץ מרוב זהב, אז המוח שלך השתבש!
כשגרת ביוון לא היה לך כמעט כלום,
וקיווית שאם תעזבי אותה ותגיעי לטְרוֹיָה,
שהזהב זורם בה כמו מים,
תוכלי להשתולל ולבזבז עד השמיים.
הארמון של מְנֵלָאוֹס לא היה עשיר מספיק
לטעם היקר שלך.

נמשיך. את אומרת שהבן שלי לקח אותך בכוח.
איזו אישה יוונייה הייתה עדה לזה?
מי שמע אותך צורחת?
הרי שני האחים שלך היו עוד בחיים
ועדיין לא נסקו לכוכבים.

1000

כשהגעת לטְרוֹיָה, עם היוונים בעקבותייך,

והמלחמה התחילה למוטט לוחמים,
 אם הודיעו לך שהצד שלו מוביל [מצביעה על מְנָלָאוס] —
 היית שופכת עליו מחמאות, כדי לדכא את הבן שלי
 ולהזכיר לו שיש לו יריב רציני לאהבה שלך.
 אבל אם הִטְרוֹיָאֲנִים היו מובילים —
 בשבילך, האיש הזה [מצביעה על מְנָלָאוס] היה פחות מאויר.
 הדבר היחיד שעניין אותך זה לאן הרוח נושבת,
 לא היה לך שום עניין להיות נאמנה.

1010 אחר כך את מספרת לנו שניסית, בלי שירגישו,
 לרדת בחבל מהחומות,
 ושנשארת בִּטְרוֹיָה בלי שרצית.
 אם ככה, מתי תפסו אותך
 כשאת מנסה להדק לולאה לגרון שלך
 או כשאת משחיזה את החרב?
 כי זה בדיוק מה שהייתה עושה כל אישה אצילה
 מרוב געגועים לבעלה הקודם!
 בעצם, הרבה פעמים חזרתי ויעצתי לך:
 "בתי, לכי. הבנים שלי יתחתנו עם נשים אחרות.
 אני אעזור להגניב אותך לספינות של היוונים.
 תפסיקי את המלחמה בינינו לִבְיָנִים."
 אבל לא היה לך נעים לשמוע את זה.

1020 התרגלת להרים את האף בארמון הגדול של פְּרִיס,
 ורצית שהברברים ישתחוו אלייך מבוקר ועד ערב.
 כמו כל נסיכונת, זה הרשים אותך.

ואחרי כל זה, את עוד מעזה
 לבוא לכאן בפנים חצופות, מטופחת טיפ-טופ,
 ולנשום את אותו האוויר שבעלך נושם? טָפוּ, חלאה!
 היית צריכה לבוא לבושה סמרטוטים,
 רועדת מרוב פחד, קְרָחַת, בלי שיער,
 מבושת עד העצם על כל הדברים הרעים שעשית!

מְנַלְאוֹס, תקשיב, אלה המילים האחרונות שלי:
אתה תניח יָר על הראש של יוון ותכבד את עצמך
אם תהרוג אותה, ותקבע חוק לכל הנשים:
”מוות לאישה שתבגוד בבעלה!”

מקהלה

מְנַלְאוֹס, אתה צריך להעניש את אשתך
בצורה שתכבד את המשפחה שלך.
יוון קוראת לך ”נקבה!” –
אתה חייב לטהר את עצמך מהאשמה הזאת!
ככה אפילו האויבים שלך יגידו שאתה אציל.

מְנַלְאוֹס

הגעתך בדיוק כמוני לאותה המסקנה:
האישה הזאת עברה מהבית שלי
למיטה של גבר אחר – מתוך רצון חופשי!
והיא הכניסה לסיפור שלה את אֶפְרוֹדִיטָה
רק כדי להרים את האף.
לכי מכאן! לכי ישר לאלה שיסקלו אותך למוות!
ברגע אחד קצר את תשלמי על הסבל הארוך
שגרמת ליוונים, ותלמדי לא לבייש אותי!

הֶלֶנָה כורעת בתחינה לפני מְנַלְאוֹס עם יד אחת מסביב לברכיו – תנוחת תחינה מקובלת.

הֶלֶנָה

בשם הברכיים שלך,
אני לא אשמה שהאלות התחרו ביניהן
וחילקו לפָּרִיס כל מיני הבטחות.
בבקשה, אל תהרוג אותי. סֶלַח לי.

הֶקְפָּה

בבקשה, אל תבגוד בחברים שלך
שהאישה הזאת הרגה.

אני מתחננת לפניך בשמם ובשם הילדים שלהם.

מְנָלְאוּס

תפסיקי, זקנה! אני לא מתייחס אליה בכלל.

קדימה, חיילים: קחו אותה לספינות.

היא מפליגה ליוון.

הַקָּה

אז לפחות שלא תפליג בספינה שלך.

מְנָלְאוּס

1050

[בחיך מאולץ] למה, היא יותר כבדה מפעם?

הַקָּה

אין אוהב שמפסיק לאהוב.

מְנָלְאוּס

תלוי את מי אוהבים.

טוב, שיהיה כמו שאת רוצה —

היא לא תעלה על הספינה שלי.

יש משהו במה שאת אומרת.

כשהעלובה הזאת תגיע ליוון

היא תמות בצורה עלובה, כמו שמגיע לה,

ותגרום ככה לכל הנשים להיות מאופקות.

זה לא פשוט לגרום לזה, אבל הסוף המר שלה

יבהיל וימלא בפחד אפילו נשים מופקרות יותר.

מְנָלְאוּס, הַלְנָה והחיילים, יוצאים מימין.

מזמור מקהלה שלישי

1060

האם כָּךְ בְּגִדְתָּ, זָאוּס,
בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁלְךָ בְּטְרוּיָה,
וּבְמִזְבֵּחַ הָאֶפֶז בְּקִטְרֶת,
וּמִסֶּרְתָּ אוֹתָם לַיִּנְנִים?
כָּךְ, יַחַד עִם הַלְהָבָה
מִן הַמִּנְחֹת הַמְתוּקוֹת,
וְעַם נִיחוּחַ הַמִּזְבֵּיחַ לוֹ אֵל עַל,
וְהַמִּצִּידָה הַטְרוּיָאנִית בַּת הַשָּׁמַיִם?
כָּךְ בְּגִדְתָּ, זָאוּס, בְּעֶמְקֵי הַר אֵידָה, אֵידָה,
הַלְבוּשִׁים קִיסוֹס וְשׁוֹצְפִים מִמֵּי שְׁלָגִים,
וּבְאוֹפֶק הַמִּזְרָח, שָׁבוּ הַשָּׁמַשׁ מִנִּפְצָת
אֶת בְּכוֹרוֹת קַרְנֶיהָ – מִשְׁכָּן גּוֹעֵשׁ אוֹר מִקְדָּשָׁה?

1070

הַסּוּף לְקַרְבָּנוֹת שֶׁנִּזְבְּחוּ לְמַעַנְךָ
וּלְשִׁירֵי הַמִּקְהֵלוֹת הָעֶרְבִים
וְלִהְיוֹת הַלִּילוֹת בְּלֵב הָאֶפְלָה
לְכַבֹּדָם שֶׁל הָאֱלִים.
הַסּוּף לְפֶסְלֵי הַזָּהָב שֶׁל דְּמוּתֶיךָ
וְלִתְרִיסַר חֲגִיגוֹת הַיָּרֵחַ הַמְּלֵא
שֶׁעָרְכוּ הַטְרוּיָאנִים מִי שְׁנָה בְּשָׁנָה.
חָשׁוּב לִי, זָאוּס, חָשׁוּב לִי לְדַעַת
אִם אֶכְפֹּת לְךָ – כְּשֶׁאַתָּה יוֹשֵׁב שָׁם בְּמִרוֹם הָרְקִיעַ –
שֶׁהָאֵשׁ הַתִּנְפְּלָה לָהּ בְּלֵהֹט
עַל הָאֶרֶץ שְׁלִי וְכִתְשָׁה אוֹתָהּ.

1080

אָה, אָהוּב שְׁלִי, בַּעַל שְׁלִי,
אַתָּה נוֹדֵד לְךָ מֵת בְּלִי קֶבֶר,

- בְּלִי שׁוּם טָקֶס קְבוּרָה,³¹
וְאֲנִי – סְפִינָה בַּת מְשׁוּטִים שׁוֹעֲטִים
תִּשָּׂא אוֹתִי לְאַרְגּוֹס, שָׁם, בִּיּוֹן,
אֲחוֹ לְסוֹסִים, עִיר שְׂכָה גָרִים אֲנָשִׁים
בֵּין חוֹמוֹת אֲדִירוֹת, בּוֹלְסוֹת עֲנָנִים.
וּלְיָד שְׁעָרֶיהָ שֶׁל טְרוּיָה
הַמוֹנִי יְלָדִים רְטוּבִים מְדַמְעוֹת,³²
וְיִלְדָה אַחַת צוֹעֲקָת, צוֹעֲקָת:
"אִמָּא, אִמָּא שְׁלִי,
הַיּוֹנִים לוֹקְחִים אוֹתִי
מִהַעֲיָנִים שְׁלֹךְ אֶל הַסְפִינָה הַשְּׁחוּרָה
בְּמִשְׁוֹטִים שִׁיחֲפָרוּ בַּמַּיִם
וַיִּגִּיעוּ אֶל הָאִי סְלָמִים הַקָּדוֹשׁ
אוֹ לָרֶכֶס בְּאִיסְתָּמוֹס בֵּין שְׁנֵי הַיָּמִים³³ –
הַשֹּׁעַר לַדֶּרֶךְ לְסַפְרָטָה. אִמָּא!"
- הַלּוֹאִי שְׁחִזִּז הַבָּרֶק שֶׁל זָאוֹס
יוֹטַח בֵּין מְשׁוּטֵי הַסְפִינָה שֶׁל מְנָלְאוֹס
שָׁעָה שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶת דֶּרֶכָהּ
בְּעֶמֶק הַיָּם הַפְתוּחַ!
יוֹטַח שָׁעָה שְׁיִיקַח אוֹתִי
שְׁטוּפָה בְּדַמְעוֹת מְטְרוּיָה, לִהְיוֹת שְׂפָחָה לִיּוֹן!
יוֹטַח שָׁעָה שֶׁהִלְנָה תַּבִּיט בְּעֶצְמָהּ בְּמַרְאֶה מְזֻהָב –
תַּעֲנוּגוֹת שֶׁל נָשִׁים צָעִירוֹת!
הַלּוֹאִי שֶׁלְעוֹלָם לֹא יִגִּיעַ לְסַפְרָטָה,
לְרַחוּב וְלַבֵּית שְׁלוֹ,
אַחֲרֵי שֶׁשָּׂכְחָה אֶת הָאִשָּׁה
שֶׁהִמִּיטָה בּוֹשָׁה עַל יוֹן הַגְּדוֹלָה

³¹ רמז לאמונה שנשמות האנשים שגופותיהם לא נקברו אינן מוצאות מנוחה בעולם שמתחת לארץ, והן משוטטות מחוץ לשאול ומחכות לקבורתן ולמנוחתן הסופית.

³² הטקסט במקור בעייתי. התרגום נשען על תיקון טקסט פשוט ואלגנטי של רעננה מרידור.

³³ הכוונה לצוואר היבשה הצר המפריד בין המפרץ הסרוני למפרץ הקורינתי, אותו צוואר שבימינו חוצה אותו תעלת קורינתוס.

בנשואים המקפירים שלה,
המיטה צער וסבל
על זרמי נהר סימואים בטרויה !

אפילוג

טְלִיתִיבִיּוֹס נכנס משמאל, מלווה בחיילים הנושאים את הגופה של אֶסְטִיאָנְקֶס על המגן של אביו.

מקהלה

[רצי'טיב] אסונות על אסונות חדשים

באים על הארץ שלנו.

נשים מסכנות מְטְרוֹיָה,

1120 הנה הגופה של אֶסְטִיאָנְקֶס,

שהיוונים השליכו מְמָרוֹם החומות

כאילו היא דיסקוס נתעב.

טְלִיתִיבִיּוֹס

הֶקְבָּה, ספינה אחת נשארה כאן,

והיא ערוכה לקחת אל החוף ביוון

את שאר השלל של הבן של אֶכִילֶס.

הוא עצמו כבר פרש מפרשים

אחרי ששמע שסבא שלו נכנס לצרה חדשה:

אֶקְסֵטוֹס, הבן של פֶּלִיאָס, גירש אותו מהארץ שלו.

אז הוא לא התעכב לרגע,

1130 ומייד הפליג וְאַנְדְּרוֹמָכָה אתו.

כמה דמעות היא סחטה ממני

כשיצאה מכאן וייללה על המולדת שלה

ובירכה לשלום את הקבר של הֶקְטוֹר.

היא ביקשה מהבן של אֶכִילֶס

שיקברו את הגופה של הנכד שֶלֶךְ,

שנזרק מהחומות ומת.

ולגבי הַמָּגֶן הזה מארד,

שֶהֶקְטוֹר הפחיד אתו את היוונים —

היא ביקשה שלא יביאו אותו לארמון של סבא שלו,

ושלא יתלו אותו בחדר השינה שאליו הוא ייקח אותה,

את אֶנְדְּרוֹמָכָה, בתור הכלה שלו,

1140

כדי שהמראָה של המגן לא יצער אותה.
בַּמקום ארון-מתים מארז וקבר חצוב באבן
היא ביקשה שיקברו את הבן שלה על המגן הזה,
וימסרו אותו לידיים שלך, שתעטפי את הגופה
בתכריכים ובזָרִים, עד כמה שיתאפשר לך.
את מבינה, האדון שלה הסתלק במהירות
וזה מנע ממנה לקבור בעצמה את הילד.

1150

עכשיו, אחרי שתקשטי את הגופה,
נעטוף אותה בחול ואז נרים מפרש.
בואי, מלאי את ההוראות של אַנְדְרוֹמָכָה
בכל המהירות. טַרחה אחת חסכתי לך:
כשחציתי את הנהר הזה,
רחצתי את הגופה ושטפתי את הפצעים.
טוב, אני הולך לחפור לו קבר,
כדי שאת ואני, בכוחות משותפים,
נגמור את העניין מהר ונפליג כבר הביתה.

הַקָּה

[לחיילים] תניחו על הארץ את המגן העגול,
את המראָה העצוב הזה – לא טוב לי להסתכל עליו.

החיילים מניחים על הארץ את המגן, שעליו מונחת הגופה של אַסְטֵיאַנְקָס. הם יוצאים מימין יחד עם טֶלְתִיבִיוֹס.

1160

אָח, יוונים, יש לכם יותר נשק משכל!
מה כל כך הפחיד אתכם בילד הזה
עד שרצחתם אותו ככה, בצורה משונה?
פחדתם שהוא יקים פעם את טְרוֹיָה שנפלה?
אז אתם באמת לא שווים שום דבר.
הרי גם כשהמזל עמד לצד הֶקְטוֹר
ולצד הצבא העצום שלנו, בכל זאת נפלנו בקרב.
ועכשיו, כשהמדינה נכבשה והטְרוֹיָאֲנִים חוסלו,
אתם עדיין מפחדים מהזאטוט הזה?

אני בזה לכל מי שפוחד בלי סיבה.

אי, ילד מתוק שלי, איזה מוות איום בא עליך.
אם היית זוכה להיות איש צעיר, להתחתן,
להיות מלך עם כוח של אל, ולמות למען המולדת –
1170 היית מאושר, אם משהו בדברים האלה גורם בכלל לאושר!
אבל עכשיו, אפילו שראית והבנת
איזו ירושה מפוארת צפויה לך,
אתה לא יכול ליהנות ממנה.
מסכן, באיזו אכזריות החומות
קצצו לך את התלתלים על הראש הזה,
שאימא שלך כל כך טיפחה וחנקה מרוב נשיקות,
הראש שמשברי הגולגולת שלו
הדם פורץ בצחוק, אם לומר את האמת הקשה.

הו ידיים מתוקות, כמה אתן דומות
לידיים של אבא שלך,
כמה אתן מידלדלות בין שבר לשבר.
1180 והפה המתוק הזה, איזה הבטחות גדולות הבטחת.
עכשיו אתה שותק. שיקרת לי,
כשהיית קופץ למיטה שלי ואומר:
"סבתא, כשתמותי, אני אגזור בשבילך את כל השיער שלי,
ואני אביא לקבר שלך את כל החברים שלי,
ואפרד ממך במילים אוהבות!"
אבל לא אתה תקבור אותי,
לא – אני אקבור אותך, את הגופה הצעירה שלך,
אני, אישה זקנה, בלי מדינה, ערירית.
אוי, כל הנשיקות שנתתי לך, כל הפינוקים שפינקתי אותך
והלילות שביקשת לישון עם סבתא – הכול, הכול נגמר!
מה יכתוב משורר על הקבר שלך:

1190 "פעם, היוונים, מרוב פחד, הרגו את הילד הזה!"
ככה? איזו כתובת מבישה ליוון!
אבל אפילו שאיבדת את הירושה של אבא,

בכל זאת, אתה תזכה במגן הארד שלו –
הוא יהיה הקבר שלך.

אח, מגן, מגן, שמרת על הזרוע היפה של הקטור,
אבל בסוף איבדת את המגן הכי מובחר שלך !

הקבה בוחנת את המגן ומבחינה בסימנים שבנה השאיר עליו.

כמה מתוקה טביעת האצבעות של הקטור על הידית שלך,
וסימני הזיעה על המסגרת מסביבך,
זיעה שנטפה מהמצח שלו כל כך הרבה פעמים
כשלחץ אותך אל הזקן שלו בזמן הלחימה.

[למשרתות שלה] לכו,

1200

תביאו ממה שנשאר איזה כיסוי לגופה הזאת !
הגורל לא מאפשר לנו הרבה.
[לגופת אסטיאנקס] מה שיש לי, תקבל.

המשרתות של הקבה נכנסות לאוהל.

מי שמחייך וחושב לו
שהצלחה תלווה אותו תמיד, הוא טיפש !
המזל – יש לו אופי קפריזי: פעם קופץ לכאן, פעם לשם,
ועם אף אחד הוא לא נשאר כל הזמן.

המשרתות חוזרות לבמה עם חליפה וחפצי חן בידיהן.

מקהלה

תראי, הן מביאות מהשלל הטרויאני
חליפה לעטוף איתה את הגופה.

הקבה עוטפת את גופתו של אסטיאנקס ומקשטת אותה.

הַקְּבָה

1210

ילד, אימא של אבא שלך
מניחה עליך את המתנות האלה,
אבל לא כפרס ניצחון
בתחרות סוסים או בירי מקשת –
לא, אלה דברים שהיו פעם שלך.
עכשיו, הַלְנָה, יימח שמה,
גזלה ממך את כל זה, ובנוסף חיסלה אותך
והרסה לגמרי את הבית שלנו.

מקהלה

(שרה) אֵי, אֵי אַתָּה שׁוֹבֵר,
אַתָּה שׁוֹבֵר לִי אֶת הַלֵּב,
אַתָּה שֶׁעַד לִפְנֵי רִגַע
הָיִית נָסִיף גְּדוֹל שֶׁל טְרוּיָה.

הַקְּבָה

1220

אני מניחה עליך את החליפה הטרואינית הזאת,
שהיית צריך ללבוש בחתונה שלך
עם הנסיכה האסיאתית הכי נעלה.

ואתה, מֶגֶן יקר של הַקְטוֹר –
אב מפואר של אלף ניצחונות ! –
קבל את המנחה הזאת.
אתה תמות עם הגופה, וככה תזכה באלמוות.
אתה ראוי לכבוד הרבה יותר
מהנשק של אוֹדִיֶסֶאוס הנחש המנוול.

מקהלה

[שרה] אֵי אֵי,
הַאֲדָמָה תִּקְבֹּל אוֹתְךָ, יֵלֵד,
פְּגִיחָה נוֹגָה. תִּלְלִי, אִמָּא...

הקבה

[שרה] אי אי !

מקהלה

...[שרה] אַתּ הַקִּינָה לַמֵּתִים.

הקבה

[שרה] אוי אוי !

1230

מקהלה

[שרה] אוי אוי אוי עַל הָאֲסוּנוֹת שְׁלָךְ —

אַף אֶחָד לֹא יִשְׁכַּח אוֹתָם.

הַקֶּבֶה מִנְקָה אֶת פִּצְעֵיו שֶׁל אֶסְטִיאָנְקֶס וְחֹבֶשֶׁת אוֹתָם.

הַקֶּבֶה

אני אחבוש את הפצעים שְׁלָךְ כִּמוֹ רופא,

אבל בלי היכולת שלו.

לכל השאר ידאג אבא שלך שם למטה.

מקהלה

[שרה] תַּחֲבֹטִי, תַּחֲבֹטִי עִם הַיָּד עַל הָרֹאשׁ

בְּקֶצֶב נִמְרָץ שֶׁל מָשׁוּט עַל הַמַּיִם.

הַקֶּבֶה

אי, נשים יקרות...

מקהלה

[שרה] הַקֶּבֶה, דַּבְּרִי אֶתְנֹו. מָה עֹמֵד לָךְ עַל קִצָּה הַלְשׁוֹן ?

הַקֶּבֶה

1240

שום דבר לא מעניין את האלים חוץ מהסבל שלי,

ומטְרוֹיָה שֶׁהֵם שׁוֹנְאִים יוֹתֵר מִכָּל מְדִינָה.

כל השוורים שהקרבנו היו סתם !
 אבל, אם האל לא היה הופך אותנו מלמעלה למטה,
 היינו עם בלי שם, ולא היינו נותנים לדורות הבאים
 השראה לשיר עלינו.

[למשרתות שלה] קדימה,
 תקברו את הגווייה בקבר המסכן שלה.
 יש לה את כל הקישוטים שהיא צריכה.
 נדמה לי שלמתים זה לא משנה
 אם הם זוכים להלוויה מפוארת —
 זו סתם התרברבות של החיים.

1250

המשרתות מוציאות משמאל את הגופה של אֶסְטִיאָנְקָס.

מקהלה

[רציטיב] מסכנה האימא,
 שהתקוות הגדולות שתלתה בחייך
 התרסקו להן !
 זכית לברכה גדולה, אֶסְטִיאָנְקָס —
 נולדת להורים אצילים. אז מה ?
 זה לא חילץ אותך ממוות נורא.

תראו ! מי האנשים האלה על החומות,
 שמנופפים לפידים זוהרים ?
 הנה, עוד אסון בא לטְרוֹיָה.

טְלֵתִיבְיוֹס וחיילים נכנסים מימין. הוא צועק לעבר אותם אנשים שהוזכרו קודם.

טְלֵתִיבְיוֹס

הי, קצינים — התפקיד שלכם הוא לשרוף את העיר,
 אז תפסיקו לנפנף סתם את הלפידים, ותתחילו לעבוד !
 אחרי שנגלח אותה, נחזור הביתה בשמחה.

1260

נשים, יש לי הוראות גם בשבילכן.
 כשהמפקדים יצוו להריע בחצוצרות,
 תתקדמו לעבר הספינות, ותתכוננו לעזוב את הארץ.
 ואת, זקנה בלי מזל, לכי עם האנשים האלה.
 אוֹדִי־סָאוּס שלח אותם להביא אותך אליו,
 הוא האדון שלך עכשיו.

1270

הַקָּה

אֶחָ, זהו, זאת גולת הכותרת
 של כל הסבל שעברתי!
 אני יוצאת מהמולדת, והעיר שלי בוערת.
 בואו, רגליים זקנות, עשו מאמץ ותזדרזו –
 אני רוצה לומר שלום למדינה האומללה שלי.

טְרוּיָה שלי, איך נשפת על כל העמים מסביבך
 את הגדולה שלך, ועכשיו –
 אפילו השם המפורסם שלך עומד להימחק!
 הם שורפים אותך, ומגלים אותנו מכאן
 כשפחות. הו אלים!

1280

אבל למה אני קוראת לאלים?
 הרי גם כשקראתי להם בעבר,
 הם לא הואילו להקשיב.

קדימה, נרוץ אל האש!
 הכי טוב בשבילי למות עם המולדת הבוערת שלי.

טְלִיתִיָּיוֹס

מסכנה, יצאת מדעתך מרוב סבל.
 חיילים, קחו אותה! מייד!
 היא הפרס של אוֹדִי־סָאוּס –
 צריך להעביר אותה לידיים שלו.

הַקָּה והמקהלה פורצות בקומוס – קינה בדיאלוג לירי, הנמשכת עד סוף המחזה.

הַקָּבָה

אוֹיֵי !

זָאוּס, אָדוֹן טְרוֹיָה, אָבָא —

זֶה מָה שְׁמַגִּיעַ לָעַם שְׁלָנוּ ?

אֶתְהָ רוֹאֶה בְּכָל־אֶת הַסִּבָּל שְׁלָנוּ ?

1290

מקהלה

הוּא רוֹאֶה. אִז מָה ?

הַמְדִינָה הַגְדוֹלָה כָּבֵד לֹא מְדִינָה.

הִיא חֲסָלָה, זֶהוּ, אֵין יוֹתֵר טְרוֹיָה.

הַקָּבָה

אוֹיֵי !

טְרוֹיָה דוֹלָקָת,

הַבְּנֵינִים וְהַצָּרִיחִים וְהַחֲמוֹת עוֹלִים בָּאֵשׁ !

מקהלה

כְּמוֹ עֶשֶׂן שֶׁנֶּעֱלָם בְּשָׁמַיִם

הַמְדִינָה שְׁלָנוּ — פּוֹף — מִתְאַדָּת.

1300

הַקָּבָה

אֵי, אֶרֶץ שֶׁגְדָלָה אֶת הַיְלָדִים שְׁלִי.

מקהלה

אֵי אֵי.

הַקָּבָה

יְלָדִים שְׁלִי, תִּשְׁמְעוּ, תִּקְשִׁיבוּ לַגְּנִיחָה שֶׁל אִמָּא !

מקהלה

הַגְּנִיחָה שְׁלֶךְ קוֹרֵאת לַמָּתִים.

הקבה

הנה, אני מניחה על הארץ
את הגוף הזקן שלי,
וחובטת בשתי הידיים על האדמה.

מקהלה

עכשיו תורי להניח על הארץ את הברך שלי
ולקרא לבעלי המסכן שנמצא בעולם של מטה.³⁴

החיילים מנסים לקחת את הקבה.

הקבה

לוקחים אותנו, סוחבים...

מקהלה

1310

כמה כואבת, כואבת, הצרחה שלך!

הקבה

...לבית עבדים.

מקהלה

ורחוק מהמולדת שלי.

הקבה

פריאמוס, פריאמוס!
אין הסתלקת בלי קבר, בלי מישהו אוהב,
בלי לדעת שום דבר על האסון שלי.

מקהלה

מות שחר, דוחה חיים, שכב על העינים שלו.

³⁴ הקבה והנשים חובטות על הארץ: טקס סטנדרטי שנועד לקרוא לרוחות המתים.

הַקְבָּה

אוי על המקדשים של האלים והמדינה שאני אוהבת...

מקהלה

אה אה.

הַקְבָּה

...להקה רצחנית וחדר התניית התנפלו עליכם בכעס.

מקהלה

תכף תקרסו על אדמה אהובה ותהפכו להיות בלי שם.

הַקְבָּה

האבק, כמו פטריה עצומה,
יסתיר ממני את הבית שלי.

1320

מקהלה

השם של הארץ ימחק.
פה משהו, שם משהו, מתפרק ונשבר,
וזהו, אין יותר טרזיה.

חומות טרזיה קורסות ברעש אדיר.

הַקְבָּה

תשמעו !

מקהלה

כן, הצריחים מתמוטטים.

הַקְבָּה

רעידה, רעידת אדמה...

מקהלה

מְטִלְטֵלֶת אֶת כָּל טְרוּיָה.

נשמעת תרועת חצוצרות מהמחנה היווני.

הַקָּבָה

גוֹף רוֹעֵד נֶרְעֵד —

גִּרֹר אוֹתִי קְדִימָה !

לֵךְ לְחַיִּים שֶׁל עֲבָדוֹת !

1330

מקהלה

אוֹי, מְדִינָה מְסֻכָּנָה !

בּוֹאוּ, גִּלְגֵּל לְסָפִינוֹת.

הַקָּבָה והמקהלה, יחד עם טְלִיבְיוֹס והחַיִּילִים, יוצאים מימין.

